

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
кафедра англійської філології та перекладу
Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка
кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Кам'янець-Подільський національний університет імені
Івана Огієнка
кафедра англійської мови
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
кафедра германської філології та методики викладання
іноземних мов

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
ЛІНГВІСТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРОБЛЕМИ
ПЕРЕКЛАДУ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА Д. І. КВЕСЕЛЕВИЧА (1935-2003)

12 травня 2023 р.

Житомир – 2023

**Сучасний стан і перспективи лінгвістичних
досліджень та проблеми перекладу**

УДК: 811.11+821.111+81'25+81'44

ББК: 81.43

С 91

*Рекомендовано до друку
Вченою радою
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
(Протокол № 10 від 26 травня 2023 р.)*

Рецензенти:

Ірина Усова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Поліського національного університету

Едуард Маліновський, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Житомирського військового інституту ім. С. П. Корольова

Людмила Могельницька, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики Державного університету “Житомирська політехніка”

Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу : Збірник наукових праць / За заг. ред. М. В. Полховської, Н. Д. Борисенко, Ю.М. Нідзельської. Житомир, 2023. 87 с.

Збірник наукових праць містить результати досліджень науковців з актуальних проблем сучасної лінгвістики та перекладознавства.

Видання розраховане на науковців, аспірантів та студентів старших курсів факультетів та інститутів іноземних мов.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

УДК: 11.11+821.111+81'25+81'44

ББК: 81.43

©Колектив авторів, 2023

©Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

СПІВГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Боцян Т. В. – кандидат економічних наук, доцент, проректор з наукової та міжнародної роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Полховська М. В. – директор Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, кандидат філологічних наук, доцент.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

1. Славова Л. Л. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

2. Борисенко Н. Д. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

3. Кришталюк Г. А. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германських мов і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

4. Талавіра Н. М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

5. Нідзельська Ю.М. – секретар оргкомітету, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

6. Капранчук О. І. – лаборант кафедри англійської філології та перекладу.

ЗМІСТ

Славова Л. Л., Борисенко Н.Д. Стратегічна організація відтворення англійських топонімів в українському перекладі	6
Полховська М.В., Українець О. В. Засоби передачі антропонімів українською (на матеріалі англomовного роману «Голодні ігри»	8
Маторіна Н.М. «Наскільки відомий Бруно Шульц українському читачеві?»: всеукраїнське соціологічне опитування	11
Кришталюк Г.А. Аргументативна репрезентація подій	15
Галайбіда О.В. Sound expressiveness of poetic speech	18
Нідзельська Ю.М. Основні ознаки реалій як важливих структур сучасного перекладознавства	20
Піскунов О.В. Особливості утворення та перекладу неологізмів соціальних мереж	23
Шугаєв А.В. Мультиmodalність в інтернет-дискурсі	27
Чумак Л.М. Лінгвокогнітивний аспект дослідження процесів розвитку англomовної неологічної лексики на словотвірному рівні	29
Ярошенко Ю.І., Шахновська І.І. Фразеологізми з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах	33
Вискушенко С.А., Мосієнко О. В. Особливості англо-українського перекладу термінів як базових одиниць фахового тексту	36
Поліщук Л.П., Петренко К.А. Специфіка відтворення лінгвостилістичних засобів у науковій фантастиці	39
Барановська І.А. Відтворення топонімів фентезійних творів Т. Пратчетта в українському перекладі	41
Савина А. Ю. Категорія метаперсонажності у постмодерністських творах	44
Пушкар Т.М., Лихотворик Є.В. Форми передачі власних назв у циклі романів Джорджа Мартіна «Пісня льоду й полум'я» при перекладі на українську мову	50
Мельничук Ю.В. Лексико-стилістичний аспект українського перекладу британських детективних творів	52
Разумна К.А. Стратегія доместикації при відтворенні американської культурно-специфічної лексики	55
Поліщук Л.П., Пушкар Т.М. Поняття лексико-семантичних перекладацьких трансформацій	59

Севастюк М.І. Confrontation strategies of American politicians in Ukrainian translation: cognitive modeling	62
Лисецька Ю.В. До проблеми визначення дискурсивних маркерів	65
Деревенько А.Ю. Асиметрія в українському дубльованому перекладі англомовних анімаційних фільмів	68
Храпчук О.С. Прийоми відтворення реалій роману Метью Макконагі «Зелене світло» в українському перекладі	71
Криворучко Т.В., Цозик В.В. Стилiстичнi особливостi перекладу роману Ентонi Берджеса «Механiчний апельсин»	75
Зорницький А.В., Лозiнська Є.В. Способи вiдтворення англiйської ненормативної лексики в українських перекладах (на матерiалi художньої лiтератури)	78
Мовчан М.Г. Реалiї/iрреалiї художнього свiту апокаліптичного роману у перекладознавчому висвiтленнi	82
Шугаєв А.В., Шаравський Б.В. Адаптацiя речень при перекладi на українську мову	85

Л.Л. Славова, Н.Д. Борисенко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТОПОНІМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Сучасне перекладознавство демонструє сталий інтерес до проблеми відтворення у цільовому тексті культурно-маркованої інформації, закладеної у тексті вихідному, оскільки остання створює лінгвокультурний колорит вихідного тексту, робить його фактом конкретної історичної епохи та певної культури. Як наслідок, стратегічна організація перекладу має на меті створити такий збалансований продукт, в якому відсутнє і надмірне одомашнення, у результаті якого цільовий текст втрачає свої зв'язки з вихідною культурою, і надмірне очуження, яке створить бар'єр між текстом перекладу та цільовою культурою. В ідеалі, відповідно до парадоксів перекладу Т. Сейворі, цільовий текст має сприйматись одночасно і як переклад, звідси вимога максимально зберегти національно-специфічну інформацію, і як оригінал, тобто текст має бути максимально наближеним до цільової культури [5: 49].

Культурно-специфічна інформація про окрему спільноту кодується у реаліях, лексичних одиницях, які номінують явища, що є тісно пов'язаними із життям спільноти в певний історичний період [2: 8]. Однією з груп реалій є власні назви, у перекладі яких традиційно використовують стратегію форенізації. На користь стратегії форенізації говорить той факт, що переклад з точки зору комунікативного підходу сприймається як процес в якому перекладач постійно стикається з відмінностями мов та культур, які неможливо та не потрібно усувати [6: 306]. Таке розуміння перекладу сприяє використанню транскодування та калькування для відтворення власних назв, які дозволяють зберегти чужорідний характер останніх.

Серед топонімів, що передають культурну своєрідність вихідної культури у романі американської письменниці Маргарет Мітчелл «Звіяні вітром», виділяємо назву державного утворення *the Confederacy*:

...amicable agreement with Mr. Lincoln about the Confederacy [4: 7].

...порозуміння з містером Лінкольном щодо Конфедерації [1: 8].

Під час першого вживання лексеми *Конфедерація* перекладач використовує описовий переклад у зносці: *Конфедерація – точніше, Конфедеративні Штати Америки (КША) — державне об'єднання південних рабовласницьких штатів США після їх виходу з Союзу в 1861 р. Утворення Конфедерації спричинилось до Громадянської війни 1861–65 рр. між Півднем і Північчю* [1: 8]. Такий прийом є доцільним, оскільки в українській мові *конфедерація* визначається як *об'єднання, союз самостійних, суверенних держав* [3: 272].

Топоніми американського Півдня включають назви штатів, округів та міст:

Life in the north Georgia county of Clayton was still new and, according to the standards of Augusta, Savannah and Charleston, a little crude [4: 6].

Округа Клейтон на півночі штату Джорджія була ще молода, і тамтешній побут, на думку городян з Огасти, Саванни й Чарлстона, вирізнявся певною простацькістю [1: 7]. Як бачимо з прикладу, при перекладі назви штату *Georgia* додається лексема *штат*, самі ж топоніми відтворюються за допомогою транскодування.

Важливе місце у романі відіграє назва плантації *Tara*, де відбувається значна частина подій:

...in the cool shade of the porch of Tara, her father's plantation [4: 5].

...у холодку на широкій веранді Тари, як звався батьків маєток [1: 6].

Оскільки для українського читача незрозумілим є зв'язок між назвою плантації та ірландським походженням батька головної героїні *Gerald O'Hara*, перекладач використовує описовий переклад у зносці: *Так називався стародавній осідок верховних королів Ірландії* [1: 6].

Отже, відтворення власних назв, зокрема топонімів, потребує інтегрованого підходу, який враховує історичну, географічну специфіку реалій вихідного тексту. Аналіз емпіричного матеріалу дозволив виокремити такі способи відтворення топонімів, як описовий переклад та транскодування. Подальші перспективи дослідження вбачаються у вивченні специфіки відтворення британських власних назв у художній прозі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мітчелл М. Звіяні вітром: Роман. Кн.1 / Пер. з англ. Р. І. Доценко. Київ : Дніпро, 1992. 542 с.

2. Славова Л.Л., Борисенко Н.Д. Лінгвокультурологічні основи перекладу : Навчально-методичний посібник (англійською мовою). – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2016. 84 с.
3. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во “Наукова думка”, 1973. Т. 4: І–М. 840 с.
4. Mitchell M. *Gone with the Wind*. London & Sydney : Pan Books and Macmillan, 1975. 1011 p.
5. Savory T.H. *The Art of Translation*. London : Jonathan Cape, 1957. 159 p.
6. Venuti L. *The Translator’s Invisibility : A History of Translation*. London : Routledge, 1995. 353 p.

М.В.Полховська, О.В.Українець,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,

ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ АНТРОПОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО РОМАНУ «ГОЛОДНІ ІГРИ»)

Антропоніми, поряд з зоонімами та міфонімами, позначають імена живих істот або істот, що сприймаються як живі. Проведений нами аналіз англomовного роману «Голодні ігри» у перекладі Уляни Григораши дозволив виокремити 83 лексичні одиниці, пов’язані з найменуванням, об’єднаних спільною темою – імена, прізвища та прізвиська, що відносяться до людей.

Цікавим є той факт, що імена персонажів певним чином пов’язані з місцем їх походження. Так, імена мешканців столиці різняться від імен жителів провінцій і дистриктів, тим, що це переважно римські та грецькі імена, що свідчить про їх вищий соціальний статус. Наприклад, *Flavius* – Флавій, *Octavia* – Октавія, *Cinna* – Цинна, *Portia* – Порція, *Venia* – Венія, *Cato* – Катон, *Brutus* – Брут та ін. Отже, враховуючи це читач може без похибки лише за іменем персонажа встановити його місце проживання. Для перекладача передача таких імен українською не складає труднощів, оскільки або їх переважна більшість зафіксована в словниках, або перекладачка вдається до способу транскрипції: *Primrose Everdeen* – Прімроуз Евердін; *Gale* – Гейл; *Madge* – Мадж; *Haymitch Abernathy* – Хемміч Ебернеті; *Katniss* – Катніс.

Проаналізувавши імена резидентів Дистрикту 11 і Дистрикту 12, нами було зафіксовано звернення автора до артефактів рослинного світу під час найменування персонажів, наприклад, ім'я головної героїні *Katnis* позначає рослину відому під назвою «стрілолист» або «стрілиця», «*a plant that grows in water whose leaves and tuber are edible, трав'яниста багаторічна водяна або болотна рослина родини частухових із стріловидними листками і білими квітками*». Коріння цієї рослини можна вживати у їжу, тому ім'я героїні вважаємо символічним, оскільки вже у першій частині трилогії автор зображує Катніс як таку, що дуже добре зналася на здобуванні їжі та виживанні, окрім того вона використовувала стрілицю у приготуванні страв. Ім'я сестри Катніс – *Прімроуз* означає квітку «примулу-вечірню» відому також під назвою «первоцвіт» – це рослина з жовтими квіточками та ніжними темно-зеленими листками. Її корисні властивості та лікувальний ефект полягають у послабленні симптомів і навіть лікуванні багатьох захворювань. Знову автор вдається до символізму, характеризуючи Прімроуз як таку, що понад усе прагнула стати лікарем, щоб рятувати життя людей. В обох випадках перекладач звертається до транскрипції власних назв.

Символічним є й ім'я *Clove*, яке було передано українською як *Мірта*. Англійською *Clove* має значення *a brown dried flower bud used as a spice for adding flavour to food*. В англо-українському словнику є зафіксований відповідник – «гвоздика», що означає «*трав'яниста декоративна рослина з запашиними квітами білого, рожевого, червоного та інших кольорів*». Проте це ім'я може також походити від форми дієслова *cleave* – *clove* може бути також дієсловом минулого часу від дієслова „*cleave*”, яке має значення розрізати, розколювати, і персонаж, який носить це ім'я в творі, блискуче володіє навичками метання ножів. В україномовному перекладі перекладач, скориставшись прийомом семантичного перекладу, передав це ім'я як *Мірта*, яке також має значення назви рослини. Підсумовуючи, зазначимо, що всі імена, які пов'язані з назвами рослин, роблять мешканців дістриктів 11 та 12 більш витривалими і сильними.

До «промовистих» імен аналізованому творі відносимо також такі імена: *Effie Trinket*, *Greasy Sae* і *Coriolanus Snow*. В україномовному перекладі *Greasy Sae* перекладач передає його за допомогою відповідника англійського слова «*greasy*», яке, окрім прямого значення *covered with or full of fat or oil*, «масний», «покритий жиром чи салом», має ще одне значення «*very friendly and polite in a way that is unpleasant and not sincere*». В результаті маємо

колоритну героїню на ім'я Сальна Сей, яка продає парафін і гарячий суп, дивно побулькиючий у великому котлі, а також купує м'ясо диких собак. Такий образ викликає у потенційного читача чіткі асоціації, частково сформовані її неохайним зовнішнім виглядом і неоднозначним способом життя.

Цікаву трансформацію спостерігаємо під час передачі імені *Effie Trinket* українською. В англійській мові слово *trinket* має дефініцію *a small decoration that is not very valuable, for example a small piece of jewellery*, тобто «дрібничка», «привісок». В україномовному перекладі перекладачка передає це ім'я як Еффі Геп, звертаючись до транскрипції у випадку з ім'ям та семантичного перекладу прізвища, замінюючи його на іншу транскрибовану лексему Геп (від англійської *gap* - пропуск). Це ім'я відповідає образу людини, що намагається своїм виглядом і манерами показати якусь значимість, якої насправді немає. Спостерігаємо при цьому застосування не зовсім вдале, на нашу думку, застосування стратегії форенізації, оскільки звичайному читачеві важко пов'язати прізвище персонажу зі смислом, який вклав в цю власну назву і автор, і перекладач.

Передача імені ще одного персонажа *Coriolanus Snow* в україномовному перекладі Коріоланус Сноу базується на символічному образі зовнішнього вигляду персонажа та передається за допомогою транскрипції. Його характерною рисою є білосніжний колір його волосся і бороди, що робить його помітним на великих відстанях. Можливо, перекладач розраховує на те, що лексема *snow* у свідомості освіченого читача так чи інакше вже асоціюється зі снігом та білим кольором.

Отже, у досліджуваному нами романі антропоніми є семантично вмотивованими, імена персонажів, які мають латинське походження притаманні мешканцям столиці. На відміну від них, мешканці дистриктів мають імена, пов'язані з рослинним світом, що характеризує їх як більш витривалими. В україномовному перекладі під час передачі імен перекладач переважно застосовує транскрипцію та семантичний розвиток.

Н. М. Маторіна

Волинський національний університет імені Лесі Українки

«НАСКІЛЬКИ ВІДОМИЙ БРУНО ШУЛЬЦ УКРАЇНСЬКОМУ ЧИТАЧЕВІ?»: ВСЕУКРАЇНСЬКЕ СОЦІОЛОГІЧНЕ ОПИТУВАННЯ

Бруно Шульц (1892 – 1942) – польський письменник і художник першої половини ХХ ст., який народився, жив і створив свої всесвітньовідомі шедеври в українському місті Дрогобич Львівської області. На сьогодні популярність Бруно Шульца досягла світового рівня, але так було не завжди. Усесвітнє визнання, на жаль, прийшло до Шульца через багато років по трагічній загибелі митця від кулі гестапівця в 1942 р.

Пізніше за всіх про Бруно Шульца «згадали» в Україні, де навіть до кінця 1980-х рр. не було доступних широкому загалові українськомовних перекладів творів письменника, хоча його тексти після 1956 р., наприклад, у Польщі вивчали у школах і публікували чималими накладами в державних видавництвах.

В українських наукових розвідках шульцівського спрямування поширеним є твердження про те, що Бруно Шульц тільки-но починає повертатися на Батьківщину, але фактологічних документальних підтверджень таким висновком, наскільки нам відомо, немає. Вважаємо за доцільне організувати Всеукраїнське соціологічне опитування «Наскільки відомий Бруно Шульц українському читачеві?», яке буде проведено в кілька етапів.

У пропонованій розвідці оприлюднюємо матеріали щодо першого етапу соціопитування – анкетування завдяки Google-формам. Підготовлені матеріали містять три розділи.

I. *Вступ*. Стислий виклад цілей анкетування, а також методики його проведення

Шановні респонденти!

Просимо Вас відповісти на запитання соціологічного опитування «Наскільки відомий Бруно Шульц українському читачеві?». Опитування передбачає з'ясувати рівень обізнаності українців щодо життя та творчості Бруно Шульца в Україні, а також популяризувати в українському суспільстві життєву та творчу спадщину всесвітньо відомого митця першої половини ХХ століття. Ваші відповіді будуть надзвичайно цінними для нас. Анкета

анонімна, усю інформацію буде використано лише в узагальненому вигляді. Відповіді на запитання приймаємо до 20 травня 2023 р. Заповнення анкети займає близько 10 хвилин. Заздалегідь дякуємо за ваш час й участь в опитуванні.

II. *Розділ 1.* Загальні відомості.

1. Ваш вік: до 35 років / 36–60 років / старший (старша) 60 років.

2. Ваша стать: жінка / чоловік.

3. Як Ви себе ідентифікуєте за національністю? Українець / українка; інше.

4. Соціальне походження: з робітників / із службовців / з військовослужбовців / із селян.

5. Область проживання (Україна): Вінницька; Волинська; Дніпропетровська; Донецька; Житомирська; Закарпатська; Запорізька; Івано-Франківська; Київська; Кіровоградська; Луганська; Львівська; Миколаївська; Одеська; Полтавська; Рівненська; Сумська; Тернопільська; Харківська; Херсонська; Хмельницька; Черкаська; Чернівецька; Чернігівська.

6. Приналежність до територіальної спільноти: село, селище міського типу, невелике місто, середнє місто, велике місто.

7. Чим Ви займаєтеся? Учень / учениця; студент / студентка; працюю; пенсіонер / пенсіонерка; інше.

8. Освіта: загальна середня освіта / професійна (професійно-технічна) освіта / фахова передвища освіта / вища освіта; інше.

9. Чи знайоме Вам ім'я Бруно Шульц? Так / Ні.

10. Якщо знайоме, то як Ви про нього дізналися? Під час навчання у ЗВО / ЗЗСО / у бібліотеці / з Інтернету / у колі сім'ї (друзів) / у книжковому магазині; інше.

III. *Розділ 2.* Основні відомості про Бруно Шульца.

1. Чи знайомі Ви з біографією Бруно Шульца? Так / Ні.

2. У якому місті народився Бруно Шульц?

3. Крім письменницького, які ще таланти мав Бруно Шульц?

Художник, маляр, живописець, рисувальник, графік, музикант, епістолограф, педагог, літературний критик, теоретик літератури, філософ, перекладач, архітектор; інше.

4. Які прозові твори Бруно Шульца Ви читали?

Оповідання зі збірки «Динамонові крамниці». Оповідання зі збірки «Санаторій під Клепсидрою». «Розпорошені» оповідання («Осінь»,

«Республіка мрій», «Комета», «Вітчизна»; «Ундіна»). Окремі оповідання із шульцівських збірок (вказіть, які саме).

5. Ви читали новели Бруно Шульца в оригіналі чи в українськомовних перекладах (зазначте, якщо пам'ятаєте, прізвище перекладача)? Іншою мовою?

В оригіналі, польською мовою. В українськомовних перекладах. Інше.

6. Як Ви вважаєте, представником якої літератури є Бруно Шульц? Чому?

Польської / єврейської / української / галицької / німецької; інше.

7. Ваше особисте ставлення до постаті Бруно Шульца?

Позитивне / негативне / нейтральне / не замислювався (не замислювалася) / інше.

8. Чи вважаєте Ви творчість Бруно Шульца суголосною сьогодні? Якщо так, то в чому? Так / Ні.

9. Чим саме Бруно Шульц і його творчість можуть допомогти нашій країні сьогодні?

Своєю творчістю Бруно Шульц об'єднує нашу країну.

У художньому всесвіті Бруно Шульца кожен знаходить щось своє.

Його творчість сприяє взаємопорозумінню між різними культурами, допомагає подолати історичні бар'єри між представниками різних культурних систем в умовах глобалізації.

Творчість Бруно Шульца сприяє подоланню культурномовних відстаней між різними народами. Інше.

10. Що наразі потрібно зробити в Україні (владі, учителям, шульцознавцям, бібліотекарам, пересічним шанувальникам творчості митця та ін.), щоб Бруно Шульц став справжнім надбанням українського художньо-мистецького дискурсу, а його ім'я – відомим на українських теренах, як відоме воно зараз в усьому світі?

Збільшити накладі українськомовних перекладів творів Бруно Шульца.

Залучити твори Бруно Шульца до шкільної програми.

Збільшити накладі українськомовних творів про Бруно Шульца.

Залучити твори Бруно Шульца до вузівської програми із зарубіжної літератури.

Пропонувати навчальні дисципліни вільного вибору в закладах вищої освіти, присвячені життєпису і творчості митця.

Усім охочим у різних формах долучатися до популяризації творчої спадщини Бруно Шульца.

Інше.

Для охочих, хто вже на цьому етапі зацікавився спадщиною Бруно Шульца, пропонуємо список першоджерел – творів Бруно Шульца і про Бруно Шульца – для початкового знайомства з геніальним дрогобицьким мрійником [1–8].

Результати аналізу Всеукраїнського соціологічного опитування, присвяченого життєпису і творчій спадщині Бруно Шульца, будуть оприлюднені в подальших розвідках авторки публікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Возняк Т. Бруно Шульц. Повернення. Львів : «І», 2012. 218 с.
2. Лазорак Б., Тимошенко Л., Хомич Л., Чава І. Відомий і невідомий Бруно Шульц (соціокультурний портрет Дрогобича) / наук. ред. Л. Тимошенка. Дрогобич: Коло, 2016. 374 с.
3. Павлишин А. Бруно Шульц. Харків : Фоліо, 2021. 123 с.
4. Фіцовський Є. Бруно Шульц. Книга образів. Київ : Дух і Літера, 2014. 560 с.
5. Фіцовський Є. Регіони великої ересі та околиці. Бруно Шульц та його міфологія. Київ : Дух і літера, 2010. 544 с.
6. Шульц Б. Комета: оповідання / Kometa / переклад з польської О. Корчинської, Г. Хорунжої, Л. Скопа; ілюстрації Тетяни Думан. Дрогобич : Коло, 2022. 120 с.: іл.
7. Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича: оповідання; переклад з польської. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. Вид. четверте. 384 с.
8. Шульцівський словник / за редакцією Влодзімежа Болецького, Єжи Яжембського, Станіслава Росека. Переклад з польської Андрія Павлишина. Київ : Дух і Літера, 2022. 504 с.

АРГУМЕНТАТИВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОДІЙ

Аргументація – це суспільно обумовлена форма людського пізнання, що дозволяє уникнути конфлікту, припинити його, наголосити на ньому або його вирішенні. На противагу вивченню ролі подієвих фреймів у просуванні аргументації [2], ми досліджуємо як аргументація бере участь у репрезентації подій у дискурсі. Вважаємо, що аргументація є інструментом творення дискурсу, перспективного структурування інформації та впливу на адресата. В аспекті подієвості аргументація набуває ситуативних, економічних, моральних і інших суспільних смислів. У широкому сенсі аргументація залежить від типу дискурсу, а у вузькому – від жанру подієвого наративу.

Існує думка, що новини є нейтральним жанром, який позбавлений аргументації [1, с. 109]. Дійсно, новини із суспільно-політичною тематикою інформують про події, учасникам яких властива сильна або зверхня позиція, що дозволяє не вдаватися до аргументів. Проте, новинна аналітика структурується звичною аргументативною схемою: теза, докази та висновки. Теза розташовується у заголовку і розгортається у вступі та блоці головної події. Докази або аргументи представлені в блоках вербальних реакцій, коментарів та фонові інформації. Висновки розташовуються у кінцевих блоках коментарів і сигналізують про дієвість тези.

У тезі тексту новин подаються реальні події, напр., *One killed, hundreds injured in 'yellow jackets' protests over fuel prices in France* [3, 17.11.2018]. Наведений заголовок репрезентує подію крізь призму тези про наслідки протестів, викликаних цінами на паливо, у Франції. Розгортання тези та наведення доказів про те, що подія справді мала місце, відбувається у вступі та блоці головної події: (1) *A protestor was killed on Saturday when a panicked motorist accidentally rammed one of the hundreds of roadblocks set up across France by so-called "yellow vest" demonstrators angry at rising fuel prices.*

(2) *In Paris, several hundred demonstrators chanting "Macron, resign," tried to reach the gates of the Elysée, the residence and offices of president Emmanuel Macron, before being pushed back by riot police using tear gas* [3, 17.11.2018].

Теза розгортається в ініціалній позиції вступу *A protestor was killed on Saturday*. У проміжній та завершальній частинах вступу подаються докази тези *a panicked motorist accidentally rammed one of the hundreds of roadblocks set up across France by so-called "yellow vest" demonstrators angry at rising fuel prices*. У наведеному тексті осмислення події ґрунтується на ступневій оберненій побудові аргументативної когнітивної мапи. Це означає, що спочатку осмислюється наслідок 2 (*killing*), далі причина 2, яка є наслідком 1 (*ramming*), врешті-решт осмислюється вихідна причина 1 (*anger of demonstrators*). Докази ґрунтуються на силових відношеннях нездатності, викликаних протидією, яка спричинилася емоцією гніву.

Поширеним підґрунтям для аргументів є КІЛЬКІСНА ШКАЛА, що репрезентується мовно-числовими одиницями: (6) *At least 229 people were injured - seven on them seriously - around the country, according to the interior ministry. One person in the north was run over by a car and left in a critical state, and a policeman in the southern town of Grasse hit by a driver trying to force his way through a blockade*. У наведеному текстовому фрагменті репрезентація події базується на кількісних аргументах, які взаємодіють з аргументами на позначення нездатності.

Висновок аргументації є неочікуваним, оскільки стосується не безпосередньо події, а загальних політичних настроїв у Франції. Водночас, висновки сигналізують про неможливість розв'язати конфлікт і на тривалість протидії. Висновки також вказують на винуватця події, її справжню суб'єктивну причину, є кульмінацією тексту та події, підтверджують наслідково-причинову обернену структуру аргументації: *"There's no discussion to be had with him, no dialogue, he's arrogant. What's certain is that I won't vote for him again," he said*. Зазначений фрагмент тексту демонструє вербальну реакцію пересічного демонстранта, що є причиновим висновком, який сигналізує про відсутність можливих виходів із ситуації. Весь ШЛЯХ, пройдений читацькою аудиторією разом з учасниками події привів в нікуди, оскільки залишив їх в епіцентрі зіткнення.

Визначальною ознакою аргументативної структури тексту новин є використання числових позначень у тезі та в аргументах, щоб надати події фактичності, напр., *How four years of war in Ukraine has left one million on the breadline* [3, 18.11.2018]. У наведеному заголовку подія структурується тезою, яка надає їй правдивості завдяки використанню числівникових одиниць *four years of war, one million*. Вступ та блок головної події,

представлений трьома абзацами, структуруються вербальними реакціями головної учасниці події, що є одночасно аргументами на користь тези: (1) *As winter begins in war-torn Eastern Ukraine, Alla Gapeshina manages a laugh while discussing how her family will survive the desolate cold months. "We'll have potatoes breakfast, lunch and dinner," she says, standing in her rocket-damaged home.*

(2) *"Food can be scarce, but we won't starve," says Ms Gapeshina, 58, who lives in the separatist-controlled village of Alexandrovka and works at a hospital cafeteria. "We'll survive the winter."*

(3) *Nearly a million people are struggling to eat in Eastern Ukraine, the coldest humanitarian crisis in the world, new figures have shown.*

(4) *Some 900,000 people have difficulty accessing food, and thousands require financial assistance as the conflict between government...*

Наведений приклад ілюструє, що теза, наведена в заголовку структурується причиною (ПРОТИДІЯ war) та наслідком (КІЛЬКІСНА ШКАЛА one million, ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ on the breadline), який є результатом зміни. Аргументи на користь тези, що підтверджують реальність події, вказують на обмеженість можливостей *"We'll have potatoes breakfast, lunch and dinner," she says, standing in her rocket-damaged home.* Наведений текстовий фрагмент демонструє, що аргументи не лише підтверджують тезу, але й породжують нову, протилежну, контрастну тезу, яка дає надію на позитивний розвиток події: *"We'll survive the winter."* Наведена контртеза ґрунтується на образ-схемі ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, що дозволяє інтерпретувати подію як таку, що рухається від обмеженості можливостей до їх появи.

Разом з тим аргументи, які базуються на КІЛЬКІСНІЙ ШКАЛІ, підсилюють тезу заголовку про обмеженість можливостей громадян східного регіону України, де точиться війна (*900,000 people have difficulty accessing food, and thousands require financial assistance*).

Таким чином, в текстах новин структура аргументації націлена на доведення правдивості та фактичності події, її дійсності, що вимагає підтвердження. При цьому теза може спростовуватися контртезою, щоб вказати на можливий позитивний розвиток події. Когнітивна мапа аргументації розгортається від причини до наслідку, а також від наслідку до причини, що вказує на проблемність події, її подальше осмислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Keeble R. *The Newspapers Handbook*, 4th ed. 2006. New York : Taylor & Francis. 299 p.
2. Morasso S.G. Contextual frames and their argumentative implications: A case study in media argumentation. *Discourse Studies*. 2012. Vol. 14, № 2. P. 197-216. DOI: 10.1177/1461445611433636
3. The Telegraph. URL: <https://www.telegraph.co.uk/>

О.В.Галайбіда

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

SOUND EXPRESSIVENESS OF POETIC SPEECH

Creative language is one of the tools that poets employ to get their idea to the reader. The sound organization of the poetic text plays an immensely important role in achieving this goal. Though the idea of sound symbolism dates back to the times of Ancient Greece, modern linguistic studies develop research connected to the phonetic composition of the text [4,5]. M. Kabysh defined the main stylistic functions of sound writing as expressive, emotional, sound imitational, semantic, and compositional [5, p.68].

Sound imitation has the greatest stylistic effect if the sound approximation of words emphasizes their imagery, reinforces the meaning of the text. If sound instrumentation is directly related to the theme and idea, then it is perceived as natural and necessary for the expression of the artistic idea [5, p.69].

Sound organization is more vivid in poetry. The purpose of the sound construction of poetry is to create exactly the associations that the author intended to evoke with his work.

The sound expressiveness of poetic speech is primarily manifested in the sound corresponding to the idea, the harmony of meaning and sound of the message, in the appropriate use of rhymes, alliteration, assonance. Understanding of the phonostylistic means helps decode the sense of the poetic text.

An English novelist and poet Thomas Hardy (1840–1928) actively employed in his poems consonance, alliteration, assonance, and rhyme. But among the most evocative choices in his poetry is the use of indirect onomatopoeia. Hardy is the poet of overloaded, overstrained line, filled with colliding consonants.

In the poem “*A Broken Appointment*” T. Hardy uses alliteration with // *consonant*; the poet affirms that “*love alone can lend you loyalty*”. This line underlines the view of the speaker who laments the selfish and fickle nature of love and trust, themes which the poem is centered around:

You love not me,
And *love alone can lend you loyalty*;
– I know and knew it [1].

In one of his war poems “*The Going of the Battery*” frequent alliteration (“*through mirk and through mire*”; “*great guns were gleaming*”) echoes the brisk marching pace of the soldiers. Repetition of the plosive sounds /g/, /r/ and sibilants renders unpleasant mud of the road, sharpness of movements and creates gloomy mood:

*Rain came down drenchingly; but we unblenchingly
Trudged on beside them through mirk and through mire* [1].

The means of sound writing allow the poet to enhance the impression of a poetic work, to arouse and maintain the addressee's attention and interest, to influence not only his mind, but also his feelings and imagination. Sound images expand the semantic paradigm of the work, create the appropriate atmosphere, tune the reader to the appropriate semantic tone, reveal the psychological states of the lyrical hero, moods of the author.

REFERENCES

1. Hardy T. The Complete Poems / edited by J.Gibson. Wiltshire: Chippenham, 2001. 986 p. URL: http://www.amazon.com/Thomas-Hardy-The-Complete-Poems/dp/0333949293#reader_0333949293
2. Moore A., Smith K. Thomas Hardy's poetry: study guide. 2001. URL: <http://www.universalteacher.org.uk/poetry/hardy.htm>
3. Paulin T. Thomas Hardy: The Poetry of Perception. New Jersey : Rowman and Littlefield, 1975. 309 p.
4. Маленовський Ю. Л. Фоносемантична організація поетичного твору: аспект рецепції (на матеріалі поезії Павла Тичини) [Текст] : дис. ... канд. філол. наук. К., 2003. 212 с.
5. Кабиш М. Ю. Звукопис в українській поезії першої половини ХХ століття: семантика, функції: дис. ... канд. філол. наук. К., 2015, 267 с.

Ю. М. Нідзельська

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСНОВНІ ОЗНАКИ РЕАЛІЙ ЯК ВАЖЛИВИХ СТРУКТУР СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Перш за все, варто розпочати наше дослідження з важливої відомої думки, саме: існує тісна кореляція між мовами та культурами. Не виникає сумнівів, що окрема мова як специфічна знакова система є особливим відображенням культури народів світу. У мові представлено унікальний семантичний код народу. Природнім та цілком закономірним є той факт, що всі зміни у соціальній життєдіяльності лінгвокультури залишають свої сліди у системі мови або мов. Вони реалізуються у виникненні нових слів, словосполучень. Також вони отримують своє національне забарвлення, мовлення, відповідно, збагачується, але водночас створюються певні труднощі у процесі перекладу. *Метою цієї наукової розвідки є розглянути ознаки реалій, які є важливими для вивчення структурами у сучасному перекладознавстві. Варто підкреслити, що перекладаючи текст або тексти, які мають реалії, перекладач часто може стикатися із такими базовими труднощами, а саме: відсутність у мові перекладу відповідника через той факт, що у носіїв цієї мови просто відсутні об'єкт або поняття, який позначає необхідну реалію, по друге, існує необхідність поряд з предметним значенням реалії, також передати національне і історичне забарвлення певного поняття [1; 44]. Сьогодні існує багато праць вчених, які детально займалися вивченням реалій, відтак варто згадати серед них Р. П. Зорівчак, К. Ю. Кіяниці, В. В. Коптілова, О. В. Ребрія та багатьох інших.*

Як це підкреслюють багато вчених, у кожній мові існує досить велика кількість реалій, які значно відрізняються одна від одної за своєю формою, лексичними, фонетичними або ж морфологічними особливостями [1; 46]. Тепер відомим є тлумачення реалій, яке було репрезентоване Р. Зорівчак, тобто реалії є моно- і полілексемними одиницями, їх основне лексичне значення містить (у плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними цілий комплекс етнокультурної інформації, яка є чужою для об'єктивної дійсності мови-сприймача [2; 58]. Крім того, вказана дослідниця наголошувала, що обсяг реалій мови оригіналу постійно змінюється постійно, це залежить від словникового складу цільової мови, від специфіки

матеріальної, духовної культури-сприймача, а також значно від інтенсивності культурних контактів певних мовних колективів [2; 58]. Згідно з поглядами цієї філологині, виникнення реалій не залежить від наших власних уподобань. Вони є зумовленими суспільною необхідністю, цілою низкою позамовних чинників. До того ж, саме реалії належать до диференційних мовних явищ [2; 40], ми також підтримуємо таку точку зору.

Реалії вважають моно- та полілексемними етноунікальними лексичними одиницями, котрі називають явища, предмети, об'єкти, притаманні для життя та побуту, соціального або історичного розвитку одного народу. Вони є чужими для об'єктивної дійсності іншого. Крім сказаного, ці структури не мають точних відповідників у іншій мові [1; 46]. Коли аналізують реалії або розглядають особливості їхньої реалізації у мові та мовленні, то обов'язково вказують на їх прямиий зв'язок з фоновими знаннями, які часто пояснюють як певну цілісність, сукупність знань про культуру, особливості історичного розвитку звичай, специфічні риси у щоденному житті певного етносу. До того ж, процес виокремлення реалій може бути ускладнений, якщо перекладач володіє не досить ґрунтовними фоновими знаннями певного народу [1; 46], тому ознайомлення з ними є дуже вагомим чинником успішної міжкультурної інтеракції.

На думку О. Ребрія, певні вчені невинувато ототожнюють реалії з безеквівалентною лексикою, він, у свою чергу, вважає, що ці лексичні категорії перебувають між собою у гіпонімо-гіперонімічних стосунках [3; 177]. Цей перекладознавець стверджує, що перекладач, як правило, виконує такі дії: інтерпретує одиницю; приймає рішення стосовно вибору способу перекладу ; формує іншомовний відповідник [3; 144]. Таким чином, при перекладі, коли перекладачі мають справу саме з реаліями, часто використовують транскрипцію та транслітерацію. А вибір між ними часто залежить від характеру тексту, від його стилістичних особливостей, контекстуальної важливості певної реалії або реалій, особливостей мов, з якої та на яку потрібно перекласти. Важливо також враховувати специфіку аудиторії. На цьому етапі роботи з текстом велику роль відіграє майстерність перекладача. Адже він або вона у кожному випадку застосовує найбільш підходящий спосіб передачі реалії, це залежить також від рівня обізнаності з певною культурою [1; 47]. За вибір способу перекладу реалій відповідальним є саме перекладач. Цей вибір залежить від низки різнопланових факторів.

Немає жодного сумніву у тому, що коректне застосування способів перекладу може додати самобутності творам [4; 18].

Цікавою та глибокою є думка про те, що реалія як явище має надзвичайно змістовну семантичну насиченість, вона, як правило, є національно маркованою, такою, яка є особливою для окремих сфер діяльності, буття лексичною одиницею. Вона є характерною для окремої країни [1; 50]. Окрім того, часто підкреслюють, що реалії значною мірою допомагають нам більше дізнатись про культуру та історію, традиції, звичаї, їх досконале розуміння дозволяє глибоко проникнути у атмосферу творів, дозволяє точніше зрозуміти певну лінгвокультуру [4; 15], ми повністю погоджуємося з такою точкою зору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Петрушова Н. В. Кравченко В. Л. Петрович О. С. Особливості перекладу британських реалій оповідання А. К. Дойла «Скандал у богемії» українською мовою. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.* Випуск 93. 2021 С. 43-54.
2. Зорівчак, Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во Львівського університету. 1989. 215 с.
3. Ребрій, О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2012. 376 с.
4. Волкова С. Г. Реалії та особливості їх перекладу в літературі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Перекладознавство.* Том 32 (71) № 2 Ч. 2. 2021. С. 15-19.

О. В. Піскунов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

На думку дослідників, у XXI столітті Інтернет вийшов за межі вузьких прикладних завдань його створення, що підтверджується розширенням функцій цієї глобальної мережі [5: 156]. Використання інформаційного простору відкрило значно більші можливості для діяльності його користувачів, проте у той самий час створило і нові проблеми, котрі мають бути досліджені та вирішені. Однією з головних є проблема функціонування мови у Інтернет просторі. Наслідком активного поширення Інтернету стає поява соціальних мереж. Соціальні мережі є одночасно як засобом комунікації, так і політичним інструментом, платформою для ведення бізнесу, інформаційним порталом. Люди використовують соціальні мережі для того, щоб швидко дізнатися останні актуальні новини та залишатися на зв'язку за допомогою будь-якого інтерактивного технічного засобу, котрий має доступ до Інтернету. Наслідком появи та використання соціальних мереж стає виникнення нових форм спілкування. Зміна комунікативного простору призвела до трансформації головного засобу людського спілкування – мови.

Мова соціальних мереж стає актуальною не тільки для працівників комп'ютерної сфери, але й для людей, котрі не мають жодного відношення до комп'ютерних технологій. Процес використання суспільством нової лексики, більша частина котрої є переробленою на місцевий лад англійськими словами, породив спочатку запозичення, а потім і терміни нової субкультури [5: 156]. Саме через це мова соціальних мереж стає об'єктом лінгвістичних досліджень перекладознавців.

Проблеми творення та перекладу лексики у свої працях розглядають такі мовознавці, як: Данкевич Т. В., Дорошенко С. І., Карабан В. Л., Кияк Т. В., Корунець І. В., Козаченко І. В., Ніколаєва Т. М., Черноватий Л. М., Липко І. П. й ін.

Особливістю неологізмів, а також головною складністю їх перекладу, є те, що такі слова досить пізно фіксуються або взагалі не фіксуються словниками. Проблемою перекладу неологізмів є сам процес передавання значень нових слів. Перекладач, котрий уперше зустрів певний неологізм, не

має жодного уявлення про його значення і у більшості випадків визначає його сенс при орієнтації на контекст. При письмовому перекладі контекст залишається досить інформативним. У межах загального розуміння контексту розрізняють наступні види: вузький (мікро) контекст та широкий (макро) контекст. Лексичний контекст є певною сукупністю певних лексичних одиниць, слів та стійких словосполучень, у середовищі яких і зустрічається ця мовна одиниця. Зміст синтаксичного контексту допомагає перекладачеві віднести неологізм до відповідної частини мови, але з'ясувати значення нового слова можна лише шляхом лексичного контексту.

Данкевич Т. виділяє два основні етапи перекладу неологізмів з англійської на українську мову: з'ясування значення неологізму і власне переклад [1: 341].

Козаченко І. В. називає опис та пояснювальний описовий переклад найпоширенішим способом передачі нових утворень іншою мовою [3: 166]. Під час перекладу у деяких випадках виникає потреба у використанні контекстуальної заміни чи опису. Основною складністю при цьому постають неологізми без еквівалентної лексики.

Неологізми найчастіше з'являються на основі вже існуючих у мові слів (морфем). Звідси виходить, що аналіз творення такого слова може допомогти перекладачеві розтлумачити значення неологізму. Англomовні неологізми періоду Covid-19 в соціальних мережах є найбільш актуальним та доступним осередком функціонування нових лексем.

Деякі соціальні мережі, наприклад Instagram, мають функцію автоматичного перекладу тексту для збільшення загальної кількості користувачів. У сучасній науковій літературі більшість дослідників виділяють наступні способи перекладу неологізмів: транслітерація та транскрипція; калькування; описовий спосіб; пряме включення; приблизний переклад; еквівалентний переклад. *Транслітерація* ґрунтується на передачі графічного зображення та використовується для перекладу власних іменників, географічних назв та особливостей суспільного життя, матеріального побуту, тощо. Наприклад: *tender* – тендер, *Viber* – Вайбер, антиваксер – *anti-vaxxer*. За допомогою транслітерації відбувається переклад географічних назв, власних імен, термінів, котрі набули міжнародного визнання. При такому перекладі необхідно дотримуватися точності або в збереженні буквеного образу топоніма чи власного імені, або у відтворенні звучання. Пояснюється це тим, що жоден з існуючих алфавітів не може

забезпечити цілковиту відповідність між написанням та вимовою [2: 265]. Наприклад: *blog* – блог, *gadget* – гаджет. Транскрипція орієнтується на фонетичний принцип, відповідно на передачу українськими літерами звуків англійських слів: (*brandalism* – брэндалізм; *oprahization* – опраізація). Проблемою перекладу неологізмів шляхом транскрипції та транслітерації залишається те, що реципієнт перекладу може не зрозуміти значення неологізму. При виборі цих прийомів щодо перекладу неологізмів необхідно керуватися наступними чинниками: розумінням того, чи встигли закріпитися відповідники серед цільової аудиторії саме в такій транскодованій формі; наявністю милозвучності перекладеного неологізму; орієнтацією на базові знання, якими володіють потенційні реципієнти перекладу. Отже, такий спосіб є найлегшим у перекладі, проте тільки тоді, коли неологізм є зрозумілим українському адресатові.

Калькування вживається для заміни складових частин морфем або слів одиницями оригіналу – їхніми лексичними відповідниками мовою перекладу, у той час як зберігається незмінна внутрішня форма слова. Калькуванням передається еквівалентна лексика [4: 71]. Наприклад: *social distancing* – соціальне дистанціювання, соціальна дистанція, *pity friend* – людина, чию заявку на дружбу прийняли із жалості; *shelfie* (*shelf* + *selfie*) – фото однієї або кількох книжкових полиць, *super-spreader* – суперросповсюджувач (людина, котра з високою вірогідністю спроможна заразити оточуючих). Але, дослідники застерігають, що, незважаючи на стислість та простоту скалькованого неологізму, варто зважати і на обмежену доцільність використання калькування в перекладі неологізмів [6: 166].

Описовий спосіб – пояснення суттєвих елементів неологізму. Суттєвим недоліком описового способу є багатослівність. Наприклад: *Piggybacking* – одержання незаконного доступу до комп'ютера чи терміналу для здійснення злочину; *maskhole* – неефективне носіння маски; *bubble* – коло спілкування. Описовий переклад має і свої недоліки: висока вірогідність неточного тлумачення змісту неологізму; описове словосполучення порушує вимогу стислості; багатослівність перекладеного неологізму втрачає дериваційний потенціал, від таких словосполучень важко, а іноді й зовсім неможливо утворити похідні терміни.

Пряме включення є таким способом перекладу, котрий використовує написання англійського слова в оригінальній формі. Часто таке явище

складаються з двох частин, перша з яких подається англійською мовою, зберігаючи повну оригінальність, а друга частина – українською мовою [3: 167]. Треба зазначити, що такий прийом має місце лише тоді, коли жоден з вищезазначених методів не має змоги передати значення оригінального слова, явища чи поняття. Наприклад, *iPad*, *Apple*, *COVID passport* – COVID-паспорт, *COVID Pass* – COVID-сертифікат, *web-сторінка*.

Приблизний переклад використовує граматичні одиниці мови перекладу, котрі у певному контексті частково відповідають без еквівалентним граматичним одиницям мови оригіналу. Наприклад: *buddy* – друг, *wimp* – слабка людина, невдаха; *PCR (The polymerase chain reaction) test* – ПЛР-тест; *PUI (patient under investigation)* – контакт з інфікованим. На думку Козаченка І. В., це є такий спосіб перекладу, котрий не повністю відповідає вимогам перекладу, проте зауважує, що «використовуючи спосіб приблизного перекладу, можна зберегти основне значення слова, але воно буде відрізнятися лексичним фоном» [3: 167]. Таким чином, завдяки цьому методу перекладу зберігається головне значення поняття, але у той самий час в українській мові слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном.

Еквівалентний переклад використовується під час перекладу англійських комп'ютерних термінів, проте в українській мові існує не так багато слів-відповідників з цієї галузі. Прикладами еквівалентного перекладу можуть слугувати наступні слова: *message* – повідомлення; *screen* – екран; *network* – мережа; *error* – помилка; *anti-maskers* – без маски; *Pandemic* – хлібодемія (ситуація, коли людина під час карантину випікає надмірну кількість хлібу). Таким чином, такий переклад застосовують тоді, коли значення оригінального слова повністю відповідає значенню іншого українського слова.

Отже, переклад неологізмів з англійської на українську мову проходить два етапи: з'ясування значення неологізму і переклад засобами української мови. Для цього застосовують такі способи перекладу: транслітерацію, транскрипцію, калькування, описовий спосіб, приблизний переклад, еквівалентний переклад. Іноді при перекладі відтворення неологізмів здійснюється шляхом поєднання кількох способів перекладу одночасно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Данкевич Т. Переклад авторських неологізмів в англійській мові. *Мова і культура*. 2014. Вип. 17, т. 3. С. 341–346.
2. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 288 с.
3. Козаченко І. В. Особливості перекладу неологізмів англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. № 25. Том 2. 2014. С. 166–168.
4. Макаренко Ю., Матковська І. До проблеми перекладу неологізмів галузі інтернет та комп'ютерних технологій. *Філологічні трактати*. 2012. № 4. С. 68–72.
5. Ніколаєва Т. М. Основні методи перекладу текстспік (мови соціальних мереж) українською мовою. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 30 (69), № 1 Ч. 1, 2019. С. 156–161.
6. Черноватий Л. М., Липко І. П. Співвідношення стратегій перекладу та рівня перекладацької компетентності майбутніх фахівців у галузі міжнародних відносин. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. № 131. С. 163–167.

А. В. Шугаєв

Житомирський державний університет імені Івана Франка

МУЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ В ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Мультимодальність в інтернет-дискусії – це використання різноманітних засобів комунікації для передачі інформації в мережі Інтернет. Це можуть бути текстові повідомлення, фотографії, відео, аудіо та інші елементи, що співвідносяться з темою дискусії.

Мультимодальність дозволяє користувачам висловлювати свої думки та ідеї за допомогою різноманітних засобів в одному дискусійному потоці. Це допомагає збагачувати зміст інтернет-дискусій та зробити їх більш виразними та цікавими. Окрім того, мультимодальність в інтернет-дискусії може забезпечити більш глибоку інтерактивність між учасниками дискусії. Наприклад, відео або зображення можуть служити як точка відліку для дискусії, а аудіо може додати емоційний акцент до повідомлення. Однак,

мультимодальність може мати й негативний вплив на інтернет-дискусії. Наприклад, зображення часто використовуються з метою маніпулювання думками цільової аудиторії, тому важливо ретельно перевіряти джерело інформації перед тим, як ділитися з іншими.

Мультимодальність в інтернет-дискурсі виконує різноманітні функції, залежно від контексту та мети комунікації. Ось деякі з найбільш поширених функцій мультимодальності в інтернет-дискурсі:

- ✓ Покращення комунікації (мультимодальність дозволяє використовувати різні засоби для передачі інформації, що може покращити зрозумілість та ефективність комунікації між учасниками дискусії);
- ✓ Залучення уваги (використання мультимодальних елементів, таких як відео, фотографії, аудіо та інші, може допомогти залучити увагу до дискусії та зробити її більш привабливою для учасників);
- ✓ Вираження емоцій (мультимодальність дозволяє використовувати елементи, що допомагають передати емоції та настрої учасників дискусії, що покращує сприйняття та розуміння контексту);
- ✓ Збагачення змісту (додавання мультимодальних елементів до повідомлення може допомогти збагатити зміст дискусії та надати додаткові докази або аргументи до обговорюваної теми);
- ✓ Формування ідентичності (використання мультимодальності допомагає учасникам дискусії формувати свою ідентичність та використовувати різноманітні засоби виразності для вираження своїх думок та поглядів);
- ✓ Взаємодія та спілкування (мультимодальність створює можливості для більш активної взаємодії та спілкування між учасниками дискусії, що може призвести до збільшення ефективності комунікації та покращення розуміння теми.

Наприклад, використання мультимодальних елементів, таких як відео або голосові повідомлення, допомагає уникнути непорозумінь, пов'язаних з тоном голосу або інтонацією. Крім того, мультимодальність створює передумови для більш глибокої взаємодії та спілкування між учасниками дискусії, зокрема за допомогою обміну візуальною інформацією, наприклад фотографіями або відео, що можуть допомогти встановити більш особисті зв'язки та створити більш сприятливу атмосферу для дискусії. Вербальний компонент, або мова, зазвичай є основним засобом комунікації в інтернет-

дискурсі, проте мультимодальність може бути використана як допоміжний засіб для покращення комунікації та розуміння. Наприклад, текстовий компонент поєднується з візуальними елементами, такими як фотографії або відео, що допоможуть доповнити текст та передати додаткову інформацію або відчуття, які не завжди можна виразити словами.

Мультимодальність відіграє важливу роль для лінгвістики, оскільки вона дозволяє вивчати мову в контексті, що включає більше, ніж просто слова та граматичні структури. Мультимодальна аналітика звертає увагу на використання різних мовних та немовних засобів в комунікації, таких як жести, міміка, інтонація, візуальні зображення, звукові ефекти тощо.

Загалом, мультимодальність є невід'ємною частиною сучасного інтернет-дискурсу, що може бути корисним інструментом для взаємодії та спілкування між людьми.

Л. М. Чумак

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ АНГЛОМОВНОЇ НЕОЛОГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ НА СЛОВОТВІРНОМУ РІВНІ

Дослідження нових слів з точки зору когнітивно-дискурсивного напрямку спрямовані на наукові пошуки вивчення основних механізмів процесів неологізації сучасної англійської мови, що, в свою чергу, передбачає проведення аналізу не лише нової інформації на позначення реалій світу дійсності, але й способу усвідомлення мовною особистістю цієї інформації та її вербалізації. В рамках когнітивно-дискурсивного напрямку, процес освоєння нових реалій дійсності на словотвірному рівні здійснюється за допомогою ключової одиниці цього рівня – похідного слова.

В основі когнітивного напрямку аналізу процесів деривації лежить розуміння процесу комунікації, як передачі знань про світ, структурування елементів навколишнього світу, які людина виділила та засвоїла у процесі своєї діяльності. Мовна свідомість індивідуума створюється на основі перетворень у свідомості соціуму, змін його ціннісних орієнтирів, що є наслідком реалізації його когнітивно-прагматичних потреб. Між процесами пізнання та постійними процесами неологізації мови існує тісний зв'язок,

який проявляється на різних рівнях взаємодії системи мислення та системи мови.

Основою лінгвістичних досліджень у межах когнітивної парадигми є мова як когнітивне явище, що використовується в процесі комунікації за допомогою необхідних одиниць, структур, категорій, механізмів [3: 12]. Процес творення нових слів є складним динамічним процесом вербалізованого мотиваційного судження [1: 133], що реалізує водночас різноманітні когнітивні та мовні механізми.

Лексична інновація, з позиції когнітивної лінгвістики, розуміється як частина понятійної системи людини, поява якої є результатом, з одного боку, взаємодії людини у середовищі, а з іншого – здатністю мислити. Процес утворення лексичних одиниць за моделями словотвірної деривації в сучасній англійській мові пояснюється ментально-лінгвальним комплексом ресурсів мовної особистості, що забезпечує можливість утворювати безліч специфічних комбінацій з абсолютно різними характеристиками. На рівні ментальності концептуальна комбінаторика виявляється як результат процесу креативного мислення, у мові ж лінгвальна комбінаторика стає результатом креативної комбінації слів або ж їх елементів, що і виражає у формі лексичних інновацій когнітивні наміри мовної особистості.

Дериваційна система сучасної англійської мови, як доволі складна, різноманітна як за формою, так і за значенням її складових, виступає когнітивним інструментом пізнавальної діяльності людини. Людина відображає власне світосприйняття крізь мову за допомогою різних способів словотвору, відтворюючи особливості свого мислення, надаючи емоційного забарвлення, нових значень словам, що вже відомі, та створює нові одиниці, що є джерелом інформації, способом передачі думок.

Розумова діяльність людини, відбита в мовних і мовленнєвих одиницях, відображається у концептуальних моделях, що являють собою упорядковані фрагменти знань, та подаються в поняттях через символічний, логічний та лінгвістичний етапи сприйняття [4: 43]. Похідне слово постає як своєрідна модель репрезентації знань про навколишній світ.

Дериваційні процеси пов'язуються з дією ментально-лінгвальних механізмів, що мають чітко виражений характер на всіх рівнях мовної системи. Дія цих механізмів досліджується з позиції як способів словотворення, так і елементів-конституентів лексичних дериватів (складники яких належать до одиниць різних рівнів мовної системи). Серед

мовознавців немає однозначної думки щодо когнітивних механізмів, які забезпечують утворення похідних одиниць. З-поміж цілого комплексу ментально-лінгвальних ресурсів мовної особистості, як-то, наприклад, перекатегоризація, аналогія, асоціація, опозиція, меліорація, асиміляція, акцентування, понятійна компресія, деталізація, що актуалізується в процесі комунікації при створенні картин світу, дослідники виокремлюють два потужних фактори та закономірності існування мови: дію аналогії та асоціації.

Утворення похідних за аналогією ґрунтується на використанні конкретних символічних схем, моделей, схематичних шаблонів, певних узагальнених правил, та дає змогу мовній особистості приймати у ситуації вибору правильні рішення будь-якої складності. Побудова англійських інновацій за аналогією до моделей деривації та їх дослідження є, свого роду, формою пізнання складних процесів навколишнього світу. Дія аналогії має місце тоді, коли для утворення інновації використовуються найбільш знайомі структури мислення. Іншими словами, аналогія є мовною творчістю людини ретроспективного характеру. Завдяки аналогії людина здатна доволі легко переходити від корпусу відомих їй форм до створення нових, комбінуючи їх за певними моделями, схемами.

Як лінгвокогнітивний чинник упорядкування мовної дійсності, аналогія простежується на всіх рівнях вивчення та оперування мови, проте найбільш – на словотвірному рівні [2: 10]. Як вагомий чинник мовної еволюції, аналогія у процесі словотворення визначається як одна з мовних закономірностей.

Іншою специфічною властивістю людської свідомості є намагання асоціювати елементи мови з реальним світом. Методики асоціацій сприяють вивченню глибинних когнітивних структур, оскільки асоціації виникають не з іншими словами, а з іншими явищами, фактами дійсності. Асоціативні зв'язки в мові є семантично вмотивованими. У свою чергу, специфіка мовного мислення, у певному сенсі, є відображенням внутрішньої форми слова. Когнітивні структури похідних слів представляються їх словотвірними моделями, що, у свою чергу, трактуються як певні одиниці категоризації мовного досвіду людини [4: 156-157].

Творення лексичної інновації шляхом словотвірної деривації з точки зору ментальної репрезентації є процесом комплексної словотвірної концептуалізації. Унаслідок цього похідне слово постає як своєрідна модель

репрезентації знань людини про навколишній світ у процесі його сприйняття, осмислення та освоєння, а це, у свою чергу, дає змогу з'ясувати закономірності й особливості формування картини світу. Адже поява нового слова відбувається на основі принципів вербального відображення реальної дійсності як набутих знань за певним зразком-моделлю.

Продукування дериватів передбачає відображення когнітивного осмислення світу в одиницях дериватології. На ментальному рівні всі структурні компоненти слова (твірна основа, афікси) є абсолютно рівноважними: у формуванні похідної лексичної одиниці вони є взаємопов'язаними між собою та взаємозумовленими.

Процеси деривації характеризують сукупність дії мовних та позамовних чинників через встановлення зв'язків мовних елементів з фактами навколишньої дійсності. Засвоєні людиною знання про об'єкт, та ті, що лише формуються на рівні свідомості та поступово набувають категоріальних ознак до відповідного об'єкта, отримують окреме найменування. Основу лексичної інновації може скласти як найсуттєвіша ознака вербалізованого об'єкта, так і ознака, викликана на рівні певних асоціацій.

Саме когнітивний фактор через призму пізнання навколишнього світу стимулює носія мови до необхідності номінації нових об'єктів та явищ, які були вичлененні, осмислені, усвідомлені та адекватно відображені. А, отже, і дослідження процесів розвитку сучасної лексики зорієнтовуються на позиції ролі комплексних механізмів деривації у формуванні концептуальної та мовної картини світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Грещук В. В. Сучасна дериватологія: деякі підсумкові перспективи [Текст] / В.В. Грещук // Мовознавчий вісник [Текст]: зб. наук. пр. Вип. 8 / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. С. 127-135.

2. Гусак І. П. Структура та прагматика фрагментованих лексичних одиниць у сучасній англійській мові (на матеріалі мови мас-медіа) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Львів, 2005. 22 с.

3. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
4. Сакал Т. М., Історико-ономасіологічне та когнітивне дослідження префіксальних неологізмів у англійській мові. Львів, 2004. с. 23.

Ю.І. Ярошенко, І.І. Шахновська
Національний авіаційний університет

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З АНТРОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Мова є динамічною системою, яка завжди перебуває у постійному русі, зміні та розвитку. Процес становлення й удосконалення мови ніколи не припиняється, водночас вона зберігає ознаки стабільності, цілісності автентичності, тобто в мові наявні елементи, які назавжди будуть усталені в часі. У цьому аспекті особливу увагу мовознавців привертає фразеологія.

Фразеологічні одиниці містять інформацію про людину, її психологічний стан, а також місце в суспільстві. Це пов'язано з тим, що фразеологічна семантика є абсолютно антропоцентричною, оскільки саме людина є носієм ідеалів, ціннісних установок, системи знань. Ця система знань може бути одночасно як універсальною, так і національно-специфічною. Семантичні особливості фразеологізмів із антропонімічним компонентом у англійській мові вже були предметом розгляду науковців, зокрема, Б.М. Ажнюка, З.Р. Загірової та З.В. Корзюкової, Г.П. Манушкіної.

Матеріалом нашої розвідки слугували фразеологізми із антропонімічним компонентом, дібрані методом суцільної виборки із 4 лексикографічних джерел [1,4,5, 6].

Основна група фразеологізмів з антропонімічним компонентом в англійській мові вербалізує концептосферу «людина». В концептосфері «людина» можна виділити декілька основних концептів, які мають виражений оцінний компонент:

1. Концепт «людина і суспільство»: *average Joe, Joe sixpack* – середньостатистична людина.

2. Концепт «знання»: *clever Dick* – людина, що володіє високим рівнем інтелекту; *doesn't know if it's Thursday or Anthony Hordrens; proper Charlie, Ken doll* – недалеко, не розумна людина.

3. Концепт «усних»: *be in like Flynn, bet on a Sydney or the bush, shoot Niagara* – досягати своєї мети піддаючись ризику.

4. Концепт «балакучість»: *have kissed the blarney stone ; chatty Cathy; to be a lot of noise; bag of wind* – базіка, балакуча людина.

5. Концепт «багатство»: *have a roll Jack Rice couldn't jump over live the life of Riley, Hooray Henry* – заможна, грошова людина; *poor as Job* – бідняк [5].

Друга група об'єднує концепти, в яких виявляються риси характеру людини:

6. Концепт «хоробрість»: *as game as Ned Kelly, fight like Griffo* – хоробра, завзята людина.

7. Концепт «неврівноваженість»: *nervous nelly, raise Cain* – нервова, тривожна людина; *send smb to Coventry* – оголосити бойкот.

8. Концепт «благородність»: *Kelly methods; Robin Hood policies* відважна, благородна людина [3:184].

До третьої групи входять концепти, які репрезентують емоції і почуття людини:

Концепт «злість»: *full of Old Nick, mad as a Chinaman* – бути злим, скаженим, в гніві.

Концепт «настрій»: *grin like a Cheshire cat, happy as Larry; pleased as Punch* – бути в гарному гуморі, радіти життю; *to be negative Nancy, to be a Buzzkill* – людина, яка псує усім гарний настрій [6].

В англійських фразеологізмах з антропонімами широке відображення знаходить також історія Великої Британії (*Robin Hood and his merry men* – людина, яка особлює благородство, справедливість та національну гідність), культура (*I'm all right, Jack* – людина яка діє лише заради власної вигоди), британська література (*pleased as Punch* – бути радісним, задоволеним), а також всесвітня історія (*cross the Rubicon* – перейти Рубікон; здійснити безповоротне рішення), всесвітня література (*a Roland for an Oliver* – міра за міру; око за око), міфологія (*Achille's heel* – Ахілессова п'ята; вразливе та слабе місце) та біблійні джерела (*doubting Thomas* – Хома невірющий; людина, яка в усьому шукає сумніви) [5].

Розглянемо фразеологізми з антропонімами в українській мові. В українській антропонімії знайшли своє віддзеркалення нашарування різних суспільно-політичних, соціально-економічних, етнічних, історико-культурних і побутових процесів, а також різні явища, що відображають історичний розвиток української мови. У створенні антропонімної системи важливу роль відігравали міфологія, світогляд давніх слов'ян, які вірили в магічну силу імені.

Як відомо, в українському фольклорі власне ім'я «Іван» є одним з головних образів дурня: *Іван ні Богу ні нам*, тобто про нездару, непорядного чоловіка [1:200]. В українській фразеології образами дурників притаманні ще антропоніми як *Стецько, Гапа та інші: Стецько з печі, Стецько – на піч, Стецько з печі – торбу на плечі; то ще була та Гапа* (уособлення дурості й неробства). Згодом антропонім *Іван* набуває форми *Івась: чого ся Івась не навчить, того й Іван не буде вміти* [4:485]. Численну групу складають фразеологізми, в основі яких концепт «успіх, удача» в тій чи іншій життєвій ситуації. Поняття «щастя, удача» є одними з найпоширеніших в українському фразеологічному корпусі. Цей факт, безсумнівно, пов'язаний з надією людей на краще та світле майбутнє і вірою в добрі наміри. Тому вони ставляться до невдачі з іронією та самокритичністю: *як Настя, то й буде щастя!* [2:182]. Але не завжди людині посміхається удача. Напасти, невдачі асоціюються серед українців як з чоловічими, так і жіночими антропонімами.

В українській мові серед таких антропонімів часто представлені *Солоха, Настя, Нечипір* та багато інших: *удалоя, як тій Солосі!; казала Настя, як удасться!; совайся, Нечипоре, по гарячій сковороді* [2:192]. Певні вади у зовнішності, характері, що виявляються у якихось життєвих ситуаціях, зафіксовані у фразеологізмі *не всякому по Якову*, де смислове навантаження припадає на антропонім *Яків*.

Антропоніми в українській мові постають стрижневими компонентами цілого ряду прислів'їв та приказок, які пов'язані з народними прикметами через церковні свята. Наприклад: *до Дмитра дівка хитра, а після Михайла хоч за попихайла; Варвара мостить, Сава гвоздить, а Микола кріпить; на Петра Вериги розбиваються криги* [2:192].

Таким чином, фразеологізми з антропонімами як в англійській, так і українській мові використовуються для образної характеристики особи, її фізичного та емоційного стану, рис характеру, а також соціального статусу. Образ в основі таких фразеологічних одиниць, як правило, є зрозумілим для

певної лінгвокультурної спільноти, оскільки такі ідіоми відображають характерні для цієї спільноти світобачення і світорозуміння. Отже, дослідження англійських та українських фразеологізмів з антропонімічним компонентом дає ключ до розуміння спільних та відмінних рис культури та менталітету носіїв цих мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник. 2-ге вид. Київ : т-во «Знання», 2005. 1056 с.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 703 с
3. Ковалюк Ю. В. Семантика антропоніму в англійській фразеології у варіантологічному аспекті . Studia Linguistica : зб. наук. праць. Київ : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2009. – Вип.2. – С.182–187
4. Ярещенко А., Бездітко В. Сучасний фразеологічний словник української мови. Торсінг, 2020. 640 с.
5. Cambridge Idioms Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (дата звернення: 08.05.2023).
6. Oxford Dictionary of English. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (дата звернення: 08.05.2023).

С. А. Вискушенко, О. В. Мосієнко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ ЯК БАЗОВИХ ОДИНИЦЬ ФАХОВОГО ТЕКСТУ

Переклад – це непростий процес, який передбачає комунікацію, що базується, як мінімум, на двох мовах. Інакше кажучи, це спосіб міжмовної комунікації. Переклад дозволяє особам, які не розмовляють одією й тією ж мовою, здійснювати комунікацію між собою.

Переклад здійснює роль посередника між мовами, перебуваючи, так би мовити, між джерелом повідомлення та його реципієнтом. Незважаючи на це, є розбіжність між категоріями міжмовного посередництва та перекладу.

Вона полягає у відповідності поданої інформації мовою перекладу та мовою оригіналу. Отже, ключовою метою перекладу є формування тексту, який повністю замість текст оригіналу та буде зрозумілим реципієнтам мови перекладу [1; 2].

Під час перекладу фахових текстів, виняткова увага зосереджується на термінах, які зумовлюють певні ускладнення для перекладача. Фаховий текст – це інструмент і продукт комунікативно-мовної активності у відповідній сфері знання чи професійної діяльності. Він є сполученням логічно, семантично й синтаксично корелюючих між собою речень чи надфразових єдностей, що є комплексними мовними знаками. Ці знаки відображають типові людські твердження та актуальний стан речей в цілому в об'єктивній дійсності [3: 126].

Термін вважається важливим елементом фахового тексту, носієм професійної інформації, тому розуміння його ролі, функції та специфіки відтворення у фаховому контексті є надзвичайно важливим. Термін може з'являтися як у формі усного, так і письмового тексту, але в будь-якому випадку він є основою професійної термінології і вимагає особливої уваги під час перекладу фахових текстів. Оскільки всяке наукове знання знаходить вираження у фахових текстах і сприймається через них.

Термін має виразний й тривкий взаємозв'язок з конкретним поняттям, процесом або явищем, і характеризується точністю та тяжінням до однозначності. Таким чином, щоб зробити переклад термінологічної одиниці, потрібно бути напрочуд обізнаним у відповідній галузі та мати належні знання певної термінології іноземної та рідної мов. При перекладі фахових текстів важливим є контекст, який допомагає розкрити значення терміну.

Коректне відтворення термінів як центральних компонентів фахового тексту є необхідною передумовою точності передачі всього тексту відповідної сфери знання чи фахової діяльності. Проте, під час роботи з фаховими текстами у нефахівців відповідної сфери знання чи фахової діяльності досить часто виникають труднощі, пов'язані з коректним сприйняттям та відтворенням термінологічних одиниць.

Загалом процес перекладу термінологічної одиниці може бути розділений на дві базові фази. Перша фаза полягає у з'ясуванні значення терміну в контексті, а друга – саме у відтворенні значення рідною мовою.

За допомогою терміна можна чітко та коротко передати суть та зміст предмета, що позначається. Для нього характерна співвіднесеність з певним

поняттям та прагнення до однозначності в межах однієї терміносфери, тому багато англійських термінів мають постійні лексичні відповідники в українській мові.

При перекладі термінів, важливо зберігати змістовну точність вихідних одиниць та домагатися ідентичності понять між мовами. Проте, відтворення термінів може бути складним через розбіжності в структурі, багатозначність та безеквівалентність слів, а також труднощі зі збереженням точного змісту фраз.

Аналіз літератури показав, що переклад термінів передбачає використання всього спектру прийомів. Однак, лексичний еквівалент є фундаментальним прийомом відтворення термінів, але у більш складних випадках застосовуються лексико-семантичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації для передачі змісту термінів. Еквівалент – це усталений лексичний відповідник, який цілковито відтворює значення лексичної одиниці в іншій мові. У разі, коли вихідний текст містить термінологічні одиниці, які мають структурно-функціональні розбіжності у термінології мови перекладу або які не вживаються у мові перекладу, зазвичай використовуються лексичні трансформації. Під лексико-семантичними трансформаціями розуміють спосіб відтворення вузькофахових одиниць іноземної мови, послуговуючись словами мови перекладу, значення яких не співпадають з вихідними, проте вони можуть бути отримані логічним шляхом. Переклад фахових текстів може мати проблеми не тільки з передачею термінів, але й з коректним відтворенням змісту кожної конструкції, що не завжди можливо досягнути за допомогою прямого перекладу. У цьому випадку зазвичай використовуються граматичні трансформації, суть яких зводиться до перетворення архітекtonіки речення згідно з чинними стандартами мови перекладу. Лексико-граматичні трансформації становлять особливу сукупність прийомів, в наслідок яких змінюється як лексичний склад, так і синтаксична композиція оригіналу [1; 2].

Застосування трансформацій може бути комбінованим і мати змішаний характер. Їх використання дозволяє зробити текст оригіналу відповідним стандартам й загальноприйнятим правилам мови перекладу, що допомагає добиватися якнайбільшої зрозумілості перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад : навч. посіб. для студентів філол. напряму підготовки. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
3. Hoffmann L. Vom Fachwort zum Fachtext. Beitrage zur Angewandten Linguistic. Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1988. S. 126-127.

Л.П. Поліщук, К. А. Петренко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У НАУКОВІЙ ФАНТАСТИЦІ

Жанр наукової фантастики відноситься до унікального художнього стилю. Вона вирізняється своєю виразністю, поетичністю, витонченістю мовлення та унікальними естетичними якостями, виділяється з-поміж інших типів літератури. Сутність наукової фантастики полягає в прагненні використати наукові досягнення людини для зміни природи, суспільства і людини. Демонстрація впливу науки на розвиток суспільства загалом та людини зокрема відображає науковий прогрес, контроль над природою та розуміння світу в людській психіці, емоціях і повсякденному житті — це основне значення, ідея та тема наукової фантастики [1].

Науково-фантастичний твір — це твір, задум якого базується на вигадці, тобто світ мрій не відповідає реальному світу, яким він є чи сприймається сьогодні, виходячи з концепції можливості. Художній образ у науковофантастичній літературі — це щось більше, що виникає з уявлення автора про «новий» світ, який живе за своїми правилами й нормами, або із створення автором двох рівноправних світів: реального й нереального.

Отже, наукова фантастика — це тип художньої літератури, який характеризується формальними планами, що стосуються двох речей — науки

та мистецтва — і має на меті зобразити вигаданий світ як світ реалістичний. Його основу складають напрямки направленості на сучасність та майбутнє, науковість і фантастичність [1].

Розглянемо визначення термінів «стилістика», «стилізація» та «лінгвостилістичний аналіз». Стилістика — розділ мовознавства, що вивчає існуючі закономірності та структуру суспільних мовних форм: функціональних стилів, мовних одиниць з точки зору посилення експресивно-стильового забарвлення, навмисний добір мовних засобів, відповідних стилям мови [2: 65]. Стилізація — особливий прийом, пов'язаний із свідомим сприйняттям і вживанням певних мовних засобів, особливо лексичних і граматичних, що характерні для конкретного стилю, жанру [2: 64]. Лінгвостилістичний аналіз тексту — це спеціальний аналіз і з'ясування ролі і функцій мовних засобів у різних ситуаціях в організації і вираженні тематичної ідеї твору. Основною метою тлумачення мови автора є вивчення способів мовного вираження в тексті, ефекту даного образу в його послідовності [3: 198]. У процес дослідження перекладу необхідно включати лінгвостилістичний аналіз, який спрямований на визначення ролі та функцій різних рівнів мовних засобів в організації та вираженні концептуально-тематичного змісту тексту [4].

Матеріалом лінгвостилістичного аналізу є мовна структура тексту, конкретні деталі авторського висловлювання. Це такі частини мови та символи, як архаїзми та історизми, поетичні метафори, невідомі чи відомі читачам діалектизми, технічні навички, слінгова лексика, терміни, індивідуальні неологізми, аналогія, співвідношення мови і семантичного рівня тексту з точки зору повноти опису авторської думки. Метод лінгвостилістичного аналізу використовується для визначення відповідності перекладу семантичного значення лексичних одиниць, які постають як незвичайні лексичні одиниці науково-фантастичної літератури. Під час дослідження перекладу за допомогою цього методу можна визначити стилістичну маркованість лексем оригіналу та перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Шапошник О. М. Проблеми відтворення у перекладі жанрових ознак наукової фантастики лексико семантичний контекст. [URL:https://www.resear](https://www.resear)

chgate.net/publication/341118892_Problemi_vidtvorennja_u_perekladi_zanrovih_oznak_naukovoji_fantastiki_leksiko_semanticnij_kontekst (дата звернення: 20.02.2023).

2. Стилїстика української мови. Короткий словник термїнів / Уклад. В. Грещук. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 82 с.

3. Куц М. О. Аналіз лїнгвістичних особливостей твору Урсули К. Ле Гуїн «The Wizard of the Earthsea». *Вїсник університету іменї Альфреда Нобеля*. 2020. № 2 (20). С. 196–203.

4. Шапошник О. М. Лїнгвостилїстичний метод аналізу в перекладознавчому дослідженні. URL: <http://surl.li/fbapf> (дата звернення: 20.02.2023).

І.А. Барановська
Житомирський державний університет іменї Івана Франка

ВІДТВОРЕННЯ ТОПОНІМІВ ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРІВ Т. ПРАТЧЕТТА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Британський письменник Террі Пратчетт найбільш відомий своїми гумористичними та сатиричними романами у жанрі фентезї, дія яких відбувається у вигаданому світі під назвою Дискосвіт [7]. Цикл романів Дискосвіт складається з 40 книг, які завоювали популярність не лише в рїдній Великобританії, але й у всьому світі, включаючи Україну. Станом на зараз на українському видавничому ринку присутні 27 ліцензованих перекладів романів Т. Пратчетта, значна частка яких належать Видавництву Старого Лева.

Варто зауважити, що романи Т. Пратчетта написані у жанрі фентезї, що має характерні особливості відтворення при перекладі. Для цього жанру притаманна наявність великої кількості власних (часто вигаданих) назв, серед яких імена персонажів, назви предметів та явищ, інституцій, географічні назви. Ця властивість є характерною й для творів Т. Пратчетта.

Власні назви відносять до збірного поняття *реалії*, які науковиця Р.П. Зорівчак визначає як «моно- і полілексемні одиниці, основне завдання яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої об'єктивної дійсності мови-сприймача» [1].

Проблема, з якою стикається перекладач під час відтворення власних назв у творах, що написані в жанрі фентезі, полягає у необхідності передачі реалій таким чином, щоб вони легко сприймалися українським читачем. У такому випадку перекладач послуговується різними прийомами перекладу [3], враховує культурні та національно-політичні аспекти вихідної та цільової культур.

Нами виділено низку прийомів, використаних для відтворення топонімів у романі «Witches Abroad» [7], сюжет якого будується на сатиричному викривленні загальновідомих оповідок про хрещену фею.

Першим прийомом є транслітерація. Так, вигадана географічна назва *Ankh-Morpork* [7], місто, що неодноразово згадується в низці романів Т. Пратчетта, в українському перекладі представлена як *Анк-Морпорк* [2].

Обраний для аналізу текст містить в собі власні назви, для перекладу яких перекладач вдається до другого прийому, калькування. Реалія *Ramtop* позначає гористу місцевість, з невеликою кількістю людських поселень: *There was one Ramtop witch who was not attending the sabbat* [7: 8]. Лексема складається з двох основ: *ram* та *top*. Перекладач застосував прийом калькування та запропонував назву *Вівцескелі*, для якої використане характерне для української мови словоскладання з інтекфіксіом *-e-*: *З усіх відьом, що мешкали у Вівцескелях, на шабаш не з'явилась одна* [2: 11].

Інша географічна назва *Klatch* [7] – вигадане місто, що є частиною Дискосвіту. Лексема *Klatch* є співзвучною до слова *clutch – to grasp or hold with or as if with the hand or claws usually strongly, tightly, or suddenly* [6]: *That's genuine Klatchian pottery, you know* [7: 11]. Як наслідок, в українському перекладі отримано назву *Хапонія: Між іншим, справжня хапонська порцеляна* [2: 14].

Невелике поселення, що в оригіналі має назву *Slice* [7], в українському перекладі звучить як *Кусень* [2] – *те саме, що кусок* [4: 415].

В перекладі також зустрічаємо релії, що відтворені за допомогою третього прийому, добору ситуативного відповідника. Зокрема, вигадана географічна назва *Creel Springs*, що складається з двох одиниць: *creel – a wicker basket (as for carrying newly caught fish)* [6], та *spring – a place where water flows out from the ground* [6]. Ця назва натякає на місце, де жителі виготовляють знаряддя для ловлі риби, або ж займаються рибальством: *They've got a wizard in, down in Creel Springs...* [7: 18].

В українському перекладі використано слово *ятір* (*ятера*) – *риболовне знаряддя типу пастки (сітка, натягнута на обручі), що його встановлюють на дно водоймищ* [5: 659]. Тож бачимо, в перекладі дібрано еквівалент на позначення першої частини географічної назви – *creel: А в Ятерах завели чаровника...* [2: 24].

Окрім того, в роботах Т. Пратчетта повсякчас можна зустріти гумористичні події, що побудовані на грі слів. Так, наприклад, автор майстерно використовує гру слів між назвою гори та її характеристикою: *Local people called it the Bear Mountain. This was because it was a bare mountain, not because it had a lot of bears on it* [7: 8]. Користуючись тим, що англійське слово *bear* є схожим за звучанням до *bare*, письменник створює комічний епізод, в якому йдеться про те, що невідповідна назва збиває з толку туристів, в той час як місцеві жителі заробляють на цій помилці.

Аби адекватно передати авторську гру слів перекладач вдався до аналогії, що притаманна українській мові, а саме схожість звучання та написання слів «лиса» та «лисий». Саме тому в українському перекладі відбулася заміна головного компонента *bear* (ведмідь) на *лисиця*: *Місцеві називали її Лис-горою. Причина була в тому, що гора була абсолютно лисою, а не тому, що її схили кишили лисицями* [2: 10].

Ця заміна в перекладі реалії спричинила й наступні заміни ключових слів, зокрема *maps of bear caves* [7: 8] на *map лисячих стежок* [2: 10].

Отже, відтворення реалій, особливо власних назв, є складним завданням, яке вимагає від перекладачів великої уваги до культурної та мовної специфіки тексту. Аналіз прийомів відтворення географічних назв в українських перекладах Т. Пратчетта дозволив виділити транслітерацію, калькування та добір ситуативного відповідника як основних прийомів передачі топонімів. Важливим є відтворення гри слів у перекладі для передачі прагматичного ефекту тексту оригіналу.

Подальшою перспективою розвідки є виокремлення прийомів відтворення ономастичних реалій в українських перекладах творів Т. Пратчетта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львівському університеті, 1989. 216 с.
2. Пратчетт Т. Відьми за кордоном: роман / переклад з англ. Михельсона О. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 386 с.
3. Славова Л., Борисенко Н. Стратегії форенізації та доместикації у відтворенні ономастичних реалій (на матеріалі українського перекладу роману М. Мітчелл «Звіяні вітром»). *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. Г. Буданової, Г. Г. Єнчевої. Київ, 2023. С. 136–139.
4. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во «Наукова думка», 1970–1980. Т. 4: І–М, 1973. 840 с.
5. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во «Наукова думка», 1970–1980. Т. 11: Х–Ъ, 1980. 700 с.
6. Merriam-Webster. URL : <https://www.merriam-webster.com> (дата звернення: 6.04.2023).
7. Pratchett T. *Witches Abroad* / London : Corgi Books, 1992. 286 p.

А. Ю. Савина

Житомирський державний університет імені Івана Франка

КАТЕГОРІЯ МЕТАПЕРСОНАЖНОСТІ У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ТВОРАХ

Часова тяглість постмодерну корелює, а разом і актуалізує низку дотичних до цього періоду наукових, літературознавчого гатунку зокрема, проблем, що потребують нових підходів і рішень. Відтак динаміка розвитку постмодернізму, з огляду на його трансформації та мутації в так званий постпостмодернізм, *post*постмодернізм чи *meta*модернізм, змушують переглядати, розширювати й поглиблювати вже наявну термінологію. Однією з таких дискусійних тем визначаємо категорію метаперсонажності, яку деякі дослідники пропонують назвати категорією метагероя/метагероїні (А. Гурдуз). Натомість в англomовному дискурсі поширене поняття *self-aware*

character чи *self-conscious*, тобто персонаж, свідомий щодо самого себе. Причому в англомовних наукових джерелах значно рідше використовується термін *metacharacter* — власне, метаперсонаж.

Загалом питання персонажа (чи героя) як текстуальної одиниці/категорії не є чимось новим для літературознавчої царини. Проте сутнісне і смислове її наповнення зазнало й далі зазнає розвитку, змін, перегляду тощо, що засвідчують праці як українських, так і закордонних учених. Образ персонажа/літературного героя став предметом зацікавлення таких учених, як П. В. Білоус, В. М. Назарець, В. А. Кухаренко та ін. Аналізували проблему метагероя/метагероїні А. І. Гурдуз, Дж. Бейлі. Використовували поняття «метаперсонаж» дотичним до драматичного роду літератури Є. М. Васильєв та Л. В. Закалюжний. Попри звернення дослідників до категорії метаперсонажності, ця проблема досі залишається недостатньо відрефлексованою та маловисвітленою в сучасному літературознавстві, що зумовлює актуальність представленої розвідки.

В 1960-х література постала більш децентрованою, невизначеною і деякою мірою спрямованою на саму себе. Американський літературний критик і теоретик літератури Роберт Скоулз, розмірковуючи про творчість Джона Барта, Курта Воннегута й інших постмодерністів, пропонує вживати щодо їхньої творчості термін фабуляція. У книзі «Фабулятори» 1967 року автор пояснює, що за своєю суттю фабуляція — це контамінація комічного й алегоричного способу викладу, що почасти має форму роману чи так званого крутійського (пікареского) роману [10]. Схожі атрибути для опису сучасної художньої літератури наводить американський письменник-експериментатор Реймонд Федерман. Для позначення нового типу літератури у 1973 році він запроваджує поняття *surfiction*, яке можливо умовно перекласти як сюрлітература. На думку Р. Федермана, «новий тип літератури не намагатиметься бути значущим, правдивим або реалістичним», така література відмовлятиметься від реалізму на користь вигадки [11].

Поза тим, ані сюрлітература, ані фабуляція не передають уповні потрібну смислово-змістову наповненість. Адже постмодерністська література, що привертає увагу до засобів/методів/механізмів творення літератури, загострюючи увагу на власній літературності, вимагає значно глибшого сприйняття, розуміння та термінологічного обґрунтування. Вдалим у цьому контексті та, певно, найбільш уживаним терміном для позначення

всього широкого спектра такого штибу літератури стало поняття «металітература» (В. Гасс, П. Во, Л. Гатчен). У «Літературознавчій енциклопедії» за редакцією Юрія Коваліва вказано, що до металітератури належать твори про письменництво, у яких містяться рефлексії щодо поетики нарративу всіх трьох родів літератури, жанрів, зв'язків між текстами [7: 31].

Якщо металітературні твори характеризувати доволі вузько, то в добірку їхніх ключових характеристик необхідно зарахувати саморефлексію, самовідображення, самоусвідомлення, самосвідомість, двоїстість, штучність та замкненість. Варто зазначити, що всі перераховані ознаки позначаються на нарративному аспекті, сюжетних особливостях, архітектоніці, композиції та персоносфері металітературних текстів. Причому персональний аспект є одним із ключових. За твердженням Патрісії Во, персонажі — це буквально знаки на сторінці, перш ніж вони стають чимось більшим [13: 57]. Ця ідея слугуватиме точкою відліку для подальших міркувань щодо важливості персоносфери як одного із засобів конструювання металітературності.

У літературознавчій площині існує три практично синонімічні поняття — «персонаж», «герой/літературний герой» і «дійова особа». Укладачі «Літературознавчого словника-довідника» визначають героя літературного твору або персонажа дійовою особою/образом, що наділений яскравим характером, широко і всебічно зображений, а також має зв'язки із соціальним, історичним та іншими контекстами [8: 156]. Петро Білоус, спираючись на формулювання Михайла Бахтіна, додасть, що літературного героя неможливо розглядати без автора, адже вони пов'язані корелятивними взаєминами [1: 194]. Подібні розмисли викладає Валерія Кухаренко, наголошуючи, що мовлення та мислення персонажів підпорядковані авторській свідомості [6: 182]. Віталій Назарець своєю чергою пропонує використовувати стилістично нейтральне поняття «персонаж». Учений розуміє персонажа «носієм маски», посилаючись на етимологію слова — лат. *persona*. Персонаж виступає в тексті твору, з одного боку, об'єктом розповіді, а з іншого, живою або умовно живою істотою [3: 143].

Отож персонаж — це текстуальна одиниця, інспірована творчою свідомістю автора, а отже, потенційно може визначатися як «свідомість свідомості» [1: 194]. У цьому контексті прослідковуємо деяку *мета-*спрямованість категорії «персонаж», що дає підстави висувати припущення про обумовленість *мета-* процесів у літературі. Зважаючи на викладене вище, припускаємо, що персонаж — це насправді щось більше, аніж «знак на

сторінці», «слово/набір слів». Напевно, саме із цієї причини деякі автори художніх текстів з іронією і водночас обачністю зазначають у дисклеймері на початку своїх творів щось на кшталт «усі персонажі та описувані події є вигаданими. Будь-який збіг із реальними людьми або подіями, є випадковістю», аби зняти із себе будь-яку відповідальність.

Утім, не всі письменники використовують таку практику. Приміром, британський романіст Ніколас Мослі цікаво змінює згаданий дисклеймер. На початку роману «Наталі Наталія» він указує таке: «Персонажі книги є вигаданими та не мають жодного стосунку до жодної живої людини, окрім автора». З одного боку, такі чи схожі ремарки, за твердженням літературного критика Джона Бейлі, несуть у собі намагання осмислити і спародіювати творчий процес, адже ці пояснення, так чи інакше, сприймаються на рівні жарту. З іншого боку, пропонований жартівливо-іронічний прийом демонструє домінування авторської свідомості в тексті, яка прагне формалізувати та знеособити себе [9: 225]. Бажання автора знеособлено (часто через персонажів, котрі розуміють свої текстуальні ролі) увійти в таку-собі гру із читачем перегукується з творчими практиками *новороманістів*. Однак не новороманісти грають першу скрипку в конструюванні «літературної свідомості» на всіх її рівнях.

Самосвідомих персонажів, тобто таких, які усвідомлюють себе персонажами, а не живими особами (із плоті і крові), Євген Васильєв і Леонід Закалюжний вважають за доцільне іменувати метаперсонажами [5: 129; 2: 187]. Хоча активне використання метаперсонажів здебільшого пов'язують із літературою постмодернізму, їх можна знайти значно раніше.

Хронологія репрезентації метаперсонажів у літературі доволі широка. Зокрема, до такої добірки включаємо Премудрого гідальго Дона Кіхота з Ламанчі, адже він усвідомлює свою вигаданість у межах наративу [12: 298]. Дон Кіхот цікавиться літературою, його приваблюють лицарські романи і своє життя він розглядає як один із таких романів. Крім того, лицар час від часу веде бесіди з іншими персонажами щодо природи літератури, маніпулює наративом тощо.

Наступним метаперсонажем, якого виділяють багато літературознавців, є герой англо-ірландського письменника Лоренса Стерна Трістам Шенді. Оповідач — Трістам розуміє себе персонажем роману, а також перериває оповідь коментарями, що стосуються особливостей написання роману й нарочито підкреслюють його штучність [12: 298].

Вводить метаперсонажа до свого роману «Моллой» і Семюел Беккет. Персонаж Моллой так само здійснює рефлексію щодо оповідних структур роману, природи мови й обмежень останньої в зображенні реальності.

Якщо у творах згаданих вище авторів метаперсонажем виступав один герой, то категорія метаперсонажності в постмодерністів припиняє бути спорадичною. Досліджуючи природу літератури, її можливості, ліміти, а також природу рецепції літературних творів, Італо Кальвіно в романі «Якщо подорожній одної зимової ночі» вводить уже кількох метаперсонажів. Одним із метаперсонажів є персонаж Читача, котрий, власне, насправді читач роману і свідомий щодо цієї ролі у творі. Він обізнаний щодо жанрових особливостей літературних текстів і здатен їх критично осмислювати. Іншим метаперсонажем, що трапляється в романі, є читачка Людмила. Вона перебуває у текстуальному просторі, аби роман став справжнім романом (у жанровому розумінні). Самого автора теж доцільно вважати метаперсонажем — він, фактично, вибудовує перипетії, змушує як реальних, так і текстуальних читачів замислитися над природою творчого акту, акту рецепції твору, можливими зв'язками між вигадкою та реальністю. Подібно обігрують категорію метаперсонажності, звертаючи особливу увагу на особливості побудови та сприймання текстів, іспанський письменник Карлос Руїс Сафон у «Тіні вітру» та французький автор Гійом Мюссо в «Таємничому житті письменників».

Зрештою, метаперсонажність можливо трактувати і ширше. У такому разі ведемо мову про персонажа, який трапляється у творах різних авторів або навіть у творах одного автора [2: 191–192]. Відтак до метаперсонажів зараховують так звані «вічні образи», що, з одного боку, має сенс, а з іншого, — створює термінологічну плутанину. Крім того, метаперсонажі в цьому контексті мають зв'язки з концептом інтертекстуальності, точніше — є його частиною.

У другому випадку йдеться про наскрізних у творчості конкретного автора персонажів. Саме з таких позицій аналізує образ метагероїні в романах української письменниці Дари Корній Андрій Гурдуз [4]. До переліку можливих розширень смислового значення терміна додаємо ситуацію, коли реальну особу переносять до текстуальної площини і вона постає персонажем твору. Такий метод використовує Мілан Кундера в романі «Безсмертя», що складається із семи частин. На сторінках твору оживають Гете, Беттіна фон Арнім, Бетховен, Гемінгвей, професор Авенаріус. До того ж оповідь ведеться

від імені самого Мілана Кундери, що дає підстави розмірковувати про цю постать не лише як про метаперсонажа, а й водночас метаавтора.

Підсумовуючи, необхідно підкреслити, що категорія метаперсонажності хоч і присутня поодинокі в літературі різних епох, проте найяскравіше та багатогранніше вона виявляє себе у творах постмодерної доби. Цю тенденцію насамперед пов'язуємо з бажанням митців досліджувати межі мистецтва, його природу, зокрема у сфері літератури. Метаперсонажі, виступаючи репрезентантами авторських інтенцій, змушують реципієнтів (читачів) переглянути традиційні конвенції літератури. Наділені самосвідомістю, метакогнітивними навичками, вони існують у текстуальному полі не лише як вигадані сутності, а і як рефлексії щодо природи художньої літератури, досліджують межі між вигадкою та реальністю. Запропонована до уваги розвідка не вичерпує питання категорії метаперсонажності, натомість пропонує нові вектори для подальших її досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус П. В. Теорія літератури : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2013. 328 с.
2. Васильєв Є. Сучасна драматургія: жанрові трансформації, модифікації, новації : монографія. Луцьк : ПВД "Твердиня", 2017. 532 с.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник / за наук. ред. О. Галича. 4-те вид. стер. Київ : Либідь, 2008. 488 с.
4. Гурдуз А. І. Метагероїня романів Дари Корній. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)*. 2015. № 2. Вип. 16. С. 61–67
5. Закалюжний Л. В. Драматургія і телебачення: інтермедіальний аспект (на матеріалі п'єс сучасних українських авторів). *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Т. 3. Вип. 3. С. 125–130.
6. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту : навч. посібн. Вінниця : Нова книга, 2004. 274 с.
7. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ "Академія", 2007. 624 с.
8. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ "Академія", 2007. 752 с.

9. Bayley J. Character and Consciousness. *New Literary History*. 1974. Vol. 5, № 2. P. 225–35. DOI: <https://doi.org/10.2307/468393>.
10. Fabulation. *The Oxford Dictionary of Literary Terms* : website. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095807356> (Last accessed 15.04.2023).
11. Surfiction. *The Oxford Dictionary of Literary Terms* : website. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100543839> (Last accessed 15.04.2023).
12. The Literature Book / ed. S. Atkinson. London : Penguin Random House, 2016. 352 p.
13. Waugh P. Metafiction: The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction. London : Routledge, 1984. 187 p.

Пушкар Т.М., Лихотворик Є.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФОРМИ ПЕРЕДАЧІ ВЛАСНИХ НАЗВ У ЦИКЛІ РОМАНІВ ДЖОРДЖА МАРТИНА «ПІСНЯ ЛЬОДУ Й ПОЛУМ'Я» ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

У творах пригодницького фентезі Дж. Р. Р. Мартіна міститься велика кількість власних імен, серед яких система особистих імен характеризується структурною, семантичною та стилістичною цілісністю. Власні імена в творах є частиною стилістичних літературних засобів автора. У тексті мовою оригіналу вони виконують різні функції залежно від образу персонажа та тексту автора.

Принцип збереження вихідної графічної (тобто письмової) форми власних іменників відіграє важливу роль у міжмовній комунікації. Одним із методів реалізації цього принципу є пряме перенесення графічної форми власних іменників із тексту однією мовою в текст іншою мовою без зміни графічної форми власних іменників. Цей метод часто використовується, коли мови засновані на спільній графічній нотації. Це полегшує читання та навігацію будь-яким текстовим джерелом [4, с. 126-130].

Під час транскрибування імен часто з'являються звуки та буквосполучення, не характерні для мови перекладу. Ці поєднання звуків важко вимовляти, оскільки вони суперечать стійким поєднанням фонем у мові, що вивчається. Крім того,

деякі звуки можуть не знайти аналогічних еквівалентів у системі мови, що приймає. Тому принцип фонологічної подібності може бути підпорядкований принципу евфемізму, і можливо, що загальні правила транскрипції можуть бути навмисно порушені, щоб зробити вимову мовою, якою здійснюється переклад, зручнішою під час передачі імені.

Метод транскрипції в особових іменниках застосовується під час перекладу топонімів, антропонімів і реалій (історія, етнографія тощо). При використанні транскрипції для створення онімичних відповідностей під час перекладу творів жанру епічного фентезі необхідно дотримуватися кількох умов: правило, назване більшістю науковців, є одним з основних у сучасній транскрипції і говорить: «Імена передаються з урахуванням національності їхніх референтів (людей, географічних об'єктів тощо)» [1]. Це пов'язано з тим, що потреба в оригінальності вторинних творів змушує авторів створювати унікальні власні імена, які вписуються в рамки вигаданої ними культури. Застосування цього правила має бути дуже обережним, часто воно ґрунтується на англійській середньовічній культурі, як у випадку з Дж. Р. Р. Мартіном, де не вдається знайти жодних культурних посилань, що дали б змогу перекладачеві визначити правила транскрипції імені. Ця ситуація є причиною того, що дослідження зумовлює переважання техніки транслітерації над транскрипцією в предметі.

Транскрипція онімів без внутрішньої форми також може бути ускладнена, коли автор має намір стилізувати певну штучну мову. У представлених випадках певні характеристики фоно-системи англійської досить часто схожі або ідентичні з особливими характеристиками фонологічної системи штучної мови автора, що може бути не відображено у творі в явному вигляді. Часто це виражається дифтонгом та/або поєднанням звуків, яких немає в англійській мові, наприклад, дифтонг Мартіна [ae], поєднання [nh]. У таких випадках використовувалася транслітерація, з метою вивести фонемний склад з Jogos Nhai (Джогос Нхай), Baerlon (Байрлон), Jalabhar Xho (Джалабхар Ксо) або деталі правописом (орфографічні) Jhogo (Чхого), Chayle (Хейлі), Schiem (Чим) [3].

Метод графічної схожості також спирається саме на писану форму оригінальної власної назви, але завбачає, і це потрібно пам'ятати, що графічні символи слід застосовувати тільки в мові перекладу. Метод транслітерації є реалізацією цього методу. Транслітерація має свої переваги та недоліки. На відміну від методу транскрипції, він має ту перевагу, що написане слово імені не спотворюється, і його власник може бути ідентифікований універсально, незалежно від мови. Однак недоліки транслітерації також значні. Сам факт

написання імені в графіці мови, на яку здійснюється переклад, робить ім'я явищем у цій мові й починає впливати. Метод транслітерації використовується під час перекладу онімів частіше, ніж будь-який інший метод, оскільки він полегшує завдання перекладача з пошуку формальних відповідностей і позбавляє його необхідності думати про правильну вимову імен і збереження внутрішньої форми онімів [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бока О. В. Власні імена як компресовані тексти-носії когнітивної інформації. *Вісник Сумського державного університету*. 2008. С 23–24
2. Вороніна К. В. Відтворення власних назв творів жанру фентезі українською мовою (на матеріалі роману-казки Дж. Р. Р. Толкіна “The Hobbit, or there and back again”). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2019. № 39. том 3. 200 с.
3. Камінська А. Транскодування при перекладі власних назв та okazіонізмів. Київ, 2020. С.23–28.
4. Малахова А. А. Лексико-семантичні та структурні особливості топонімів у романі-фентезі Дж. Мартіна «Пісня Льоду й Полум'я: Гра Престолів». *Вісник Студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2019. Вип. 11. Т. 2. С. 126–130.

Мельничук Ю. В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ БРИТАНСЬКИХ ДЕТЕКТИВНИХ ТВОРІВ

Переклад детективних творів британських письменників українською мовою може бути складним завданням, оскільки вимагає не лише гарного розуміння мови оригіналу, а й уміння вловлювати нюанси мови перекладу та створювати такий продукт, який буде зрозумілим цільовому читачеві. Теоретичною основою цього виду перекладу є літературознавча теорія, яка спрямована на вирішення історико-літературних проблем [1: 610]. У

художньому перекладі важливо зберегти форму, зміст, організацію та естетичний вплив оригінального тексту.

Детективний жанр характеризується несподіваними і динамічними поворотами сюжету, наявністю кримінальної складової, участю детективів і поліції, атмосферою таємниці і страху, сценами погоні. Подібні риси є і в інших жанрах: кримінальних, пригодницьких оповідях, трилерах [8]. Проте саме детектив характеризується як жанр літератури, що зазвичай містить складну інтригу, головного героя-детектива, який розгадує загадку або злочин, і високий рівень напруження, що дозволяє залучити увагу читачів або глядачів до подій і персонажів [8].

Переклад детективів, як правило, зосереджується на аспектах, пов'язаних з художнім перекладом загалом: сприйняття, дослідження, культурні та естетичні зміни, використання різних мов і груп меншин. Ці аспекти є ключовими для багатьох кримінальних романів [7]. Розглянемо особливості відтворення лексико-стилістичної складової на матеріалі українського перекладу [2] циклу оповідань «Пригоди Шерлока Холмса» [6] Артура Конана Дойля.

У британських детективах важливу роль відіграють реалії [4: 8], спеціальна лексика, яка може не мати прямих відповідників в українській мові, тому перекладач ретельно вибирає відповідні слова та фрази, які передають той самий зміст і тон, що й оригінальний текст. Цей аспект є дуже важливим, особливо коли йдеться про криміналістику, поліцейські процедури та юридичну термінологію:

That was what the county coroner asked me at the inquiry [6].

Te саме питає у мене й тамтешній слідчий [2: 263].

В перекладі була використана контекстуальна заміна *слідчий* замість *county coroner*. Обидва терміни мають схожий сенс і відносяться до працівників, які проводять розслідування та встановлюють причину смерті.

У британському суспільстві особливу роль відіграють титули, які відображають соціальне походження персонажів. Важливо знайти еквівалент українською мовою, який передасть той самий рівень офіційності та соціального статусу. Наприклад, один з героїв твору, лікар за професією має титул *Dr* перед прізвищем:

This is my friend and colleague, Dr. Watson, who is occasionally good enough to help me in my cases [6].

Це мій друг і колега доктор Ватсон, він іноді люб'язно допомагає мені в роботі [2: 158].

Переклад титулу *Dr.* українською мовою як *доктор* є транслітерацією з заміною скорочення повним словом [3: 136-139]. Водночас в українській мові лексема *доктор* має застаріле значення лікар [5: 355].

Власні імена у творах Конан Дойля відображають традиції британського соціуму, де приятелі чоловіки звертаються один до одного на прізвище. Наприклад, Шерлок Холмс звертається до свого друга на прізвище:

You could not possibly have come at a better time, my dear Watson [6].

Ви прийшли саме вчасно, мій любий Ватсоне [2: 171].

Як бачимо з прикладу прізвище *Ватсон* у перекладі транслітерується та відмінюється відповідно до правил відмінювання чоловічих прізвищ в українській мові.

Отже, у перекладі британських детективних творів українською мовою важливу роль відіграє врахування лексико-стилістичних аспектів. Реалії, спеціальна лексика криміналістики, титули, прізвища потребують використання таких перекладацьких трансформацій, як транслітерація та приблизний переклад, що дозволяє перекладачеві зберегти особливості вихідної культури у тексті перекладу та наблизити текст до норм цільової культури.

Подальша перспектива розвідки полягає у виокремленні граматичних труднощів українського перекладу британських творів детективного жанру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Волков А. Художній переклад. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства*. Чернівці : Золоті литаври, 2001. С. 608–614.
2. Дойл А. К. Пригоди Шерлока Холмса / переклад В. Панченка. Київ : Веселка, 2010. 334 с.
3. Славова Л., Борисенко Н. Стратегії форенізації та доместикації у відтворенні ономастичних реалій (на матеріалі українського перекладу роману М. Мітчелл «Звіяні вітром»). *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. Г. Буданової, Г. Г. Єнчевої*. Київ, 2023. С. 136–139.

4. Славова Л.Л., Борисенко Н.Д. Лінгвокультурологічні основи перекладу : Навчально-методичний посібник (англійською мовою). Житомир : Вид-во ЖДУ, 2016. 84 с.

5. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во “Наукова думка”, 1971. Т. 2: Г–Ж. 550 с.

6. Doyle A. C. The Adventures of Sherlock Holmes. URL: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/1661/pg1661-images.html> (Дата звернення 25.04.2023).

7. Holmes J. S. The name and nature of translation studies. *The Translation Studies Reader* / Ed. L. Venuti. Leeds : John Benjamins Publishing Company, 2004. С. 101-113

8. Koliasa O. V. Translation Aspects of Detective Stories. *Efficiency level and the necessity of influence of philological sciences on the development of language and literature* : collective monograph / V. D. Bialyk, L. I. Didukh, M. Yu. Ivanchenko, V. P. Kazarin, etc. Lviv–Toruń : Liha-Pres, 2019. P. 76–90.

**К. А. Разумна,
ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка**

СТРАТЕГІЯ ДОМЕСТИКАЦІЇ ПРИ ВІДТВОРЕННІ АМЕРИКАНСЬКОЇ КУЛЬТУРНО-СПЕЦИФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Картини світу представників різних націй та культур відрізняються. Їх відмінності відображаються і в мові. Мова не є просто сукупністю знаків та символів, вона також передає «фонову» культурну інформацію, зокрема за допомогою культурно-специфічної лексики. З огляду на це переклад можна розглядати як міжкультурну комунікацію, яка протиставляє не лише мови, але й культури, і при перекладі брак знань про культурну спільноту може призвести до нерозуміння і неправильного тлумачення [3]. Тому переклад є свого роду примусовою заміною мовної та культурної відмінності іноземного (вихідного) тексту таким текстом, який буде зрозумілий читачеві цільової мови [4: 18]. При відтворенні культурно забарвлених лексем важливо обрати стратегію, яка дозволить передати не лише значення лексичної одиниці, а й національну забарвленість і екстралінгвістичну інформацію, закодовану в ній.

Доместикація та форенізація є двома найбільш поширеними стратегіями, які використовуються перекладачами для відтворення культурно-специфічної лексики. Стратегія форенізації більше орієнтована на вихідний текст. Вона дозволяє зберегти культурну та національну специфічність мови вихідного тексту, і читачі можуть більшою мірою «відчути» атмосферу та сенс культури мови вихідного тексту. В той час як стратегія доместикації є орієнтованою на цільовий текст. Мінімізуючи його «іноземність», ця стратегія робить вихідний текст більш зрозумілим для читача.

Метою цієї розвідки є визначення груп американської культурно-специфічної лексики, які відтворюються за допомогою стратегії доместикації. Матеріалом дослідження слугувала книга Л. Джонсона «What Foreigners Need to Know About America from A to Z» та її переклад на українську мову, здійснений Є. Мягкою.

Для дослідження було відібрано 75 культурно-специфічних лексем із вихідного тексту та визначено стратегію їх перекладу в цільовому тексті. В більшості проаналізованих прикладів (53%) перекладачка надавала перевагу доместикації, дещо рідше застосовувалася форенізація (32%), в інших випадках (15%) використовувалося поєднання обох стратегій.

Серед проаналізованих прикладів стратегія доместикації широко застосовувалася при відтворенні суспільно-політичних національно забарвлених лексем. Наприклад:

Вихідний текст: *Since our beginning, the U.S. has received over two-thirds of the world's immigrants: 70 million people. For this reason, America is called a melting pot [1: 15].*

Цільовий текст: *Від початку нашої історії до Америки переїхало майже дві третини всіх іммігрантів світу: 70 мільйонів людей. Саме через це Америку називають «плавильний котел» [5: 5].*

Американський вираз *melting pot* вживається на позначення процесу американізації іммігрантів, які переймають американську культуру, в той же час зберігаючи свою культурну відмінність. В цільовому тексті використовується калька «плавильний котел», а до того ж вираз береться в лапки, що візуально виділяють цю лексему серед інших слів. В попередньому реченні також надається свого роду пояснення історії походження виразу та його значення.

Вихідний текст: *Having these three branches prevents any single branch of government from becoming too powerful, yet at the same time allows them to work together. We call this a system of checks and balances [1: 33].*

Цільовий текст: *Наявність цих трьох гілок перешкоджає будь-який з них стати занадто могутньою, і в той же час дозволяє їм взаємодіяти між собою. Ми називаємо це системою стримувань і переваг [5: 4].*

Лексема *checks and balances* є специфічною для американської культури. Вона означає принцип керування, за якого президент, Конгрес та Верховний суд маю певний контроль один над одним [2: 251]. Оскільки в українській мові не існує такого поняття, використовується функціональний еквівалент (*стримування і переваги*), який певною мірою дозволяє українському читачеві зрозуміти суть описаної системи.

Вихідний текст: *The president lives and works in the White House (yes, it is white) with his administrative staff and appoints the heads of important federal departments, such as the Secretary of State, Secretary of Commerce, and Secretary of Labor, but Congress must confirm these appointments [1: 34].*

Цільовий текст: *Президент живе та працює в Білому домі (так, він – білий) зі своїм адміністративним апаратом та призначає керівників важливих федеральних відділів, таких як державний секретар, міністр торгівлі, міністр праці, але Конгрес повинен ухвалити ці призначення [5: 24].*

У цьому прикладі лексична одиниця *White House* перекладається за допомогою калькування (*Білий дім*), а лексеми *Secretary of State*, *Secretary of Commerce*, та *Secretary of Labor* відтворюються з використанням еквівалентів *державний секретар*, *міністр торгівлі* та *міністр праці*.

Вихідний текст: *We have a saying, you can't fight city hall, meaning you might not get the results you want from your efforts of appealing to an authority, not necessarily the government agency [1: 34].*

Цільовий текст: *У нас є вислів «вам не взяти муніципалітету», що означає: ви можете нічого й не отримати, коли просите щось у влади, зокрема й урядової [5: 27].*

При відтворенні виразу *you can't fight city hall* використовується адаптація та часткова калька, а також лапки («*вам не взяти муніципалітету*»). Слід зауважити, що без додаткового пояснення значення цього виразу, яке було присутнє у вихідному та, відповідно, цільовому тексті значення цієї лексеми було б незрозумілим читачеві.

Доместикація застосовувалася також і для перекладу етнографічної культурно-специфічної лексики. Розглянемо приклади:

Вихідний текст: *My grandfather had a whimsical motto he stressed to me growing up: As you go through life, whatever be your goal, keep your eye upon the donut, not upon the hole [1: 6].*

Цільовий текст: *Мій дід мав химерне гасло, яке він неодноразово повторював мені, коли я був підлітком: дивись на бублик, а не на дірку [5: 27].*

Пончики (*donuts*) є невід'ємною частиною американського життя. Проте при перекладі використовується еквівалент (бублик), ближчий українському читачеві.

Вихідний текст: *So, if you are interested in purchasing a home here, you might suffer from sticker shock (exorbitant prices) [1: 19].*

Цільовий текст: *Таким чином, якщо ви плануєте купити будинок у мегаполісі, то вас здивує його висока вартість [5: 8].*

Американська лексема *sticker shock* означає неприємне відчуття, яке переживають люди, коли вважають, що вартість чогось перевищує їх очікування [2: 1536]. Для відтворення перекладачка використовує описовий переклад *здивує його висока вартість*, який допомагає читачам цільового тексту без зусиль зрозуміти значення цієї лексичної одиниці навіть без перекладу додаткового пояснення (*exorbitant prices*), наявного у вихідному тексті.

Вихідний текст: *In the early to mid-20th century, the father typically was the sole wage earner and the mother was the children's principal caregiver. [1: 19].*

Цільовий текст: *Від початку і до середини ХХ-го століття чоловік традиційно був годувальником, тоді як жінка виховувала дітей. [5: 7].*

Для відтворення американської лексеми *wage earner* використовується денотативна субституція (*годувальник*). Хоча у вихідному тексті акцент саме на заробітку грошей, переклад в цільовому тексті повністю передає значення цієї лексичної одиниці. Лексема *caregiver* відтворюється за допомогою описового перекладу (*виховувати дітей*).

Отже, стратегія доместикації широко застосовується для відтворення американської культурно-специфічної лексики, зокрема суспільно-політичних та етнографічних лексем (53% проаналізованих прикладів). Ця стратегія дозволяє адаптувати вихідний текст таким чином, щоб читачі

цільової мови могли сприймати його не як іноземний та «чужий», а як близький для їхньої картини світу. Проте слід зауважити, що в деяких розглянутих прикладах в тексті перекладу використовувалися лапки, щоб візуально виділити національно забарвлену лексему з-поміж інших. Крім того, в тексті оригіналу часто надавалося тлумачення культурно-специфічної лексики, яке, відповідно, було присутнє і в перекладі та допомагало краще зрозуміти закодовану в такій лексиці культурну інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Johnson L. What Foreigners Need to Know about America from a to Z. In *How to Understand Crazy American Culture, People, Government, Business, Language and More*. Los Angeles, 2015. 594 p.
2. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. 9th edition. Oxford, 2015. 1820 p.
3. Slavova L., Borysenko, N. Rendering cultural information in translation: English – Ukrainian direction. *Odessa linguistic journal*. 2018. №11. С. 167–173.
4. Venuti L. *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London, 1995. 353 p.
5. Джонсон Л. Що іноземці мають знати про Америку від А до Z. Як розуміти божевільну американську культуру, людей, уряд, бізнес, мову і чимало іншого / пер. з англ. Є Мягкої. Київ, 2015. 481 с.
6. Разумна К. А. Американська національно маркована лексика в англійськомовних газетних та журнальних текстах: кластерний аналіз. *Мова. Література. Фольклор*. 2022. №2. С. 49–56.

Л.П. Поліщук, Т.М. Пушкар
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПОНЯТТЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Переклад – це не просто перетворення одиниць однієї мови в одиниці іншої мови, це складна когнітивна робота, яка включає низку проблем, які необхідно вирішити за допомогою перекладу. Головною метою перекладу є

досягти релевантності. Основою багатьох способів перекладу є трансформація, яка передбачає зміну лексичні чи граматичні трансформації або семантичної трансформації оригінального тексту зі збереженням інформаційності перекладу. Дані зміни є методами когнітивного мислення, які показують значення слова іноземною мовою в контексті та вибір релевантного слова, яке не відповідає словниковому. Лексико-семантична трансформація скерована на перетворення одиниць вихідного тексту за допомогою одиниць цільової мови в процесі перекладу, значення яких не збігається зі значенням вихідних одиниць, але може бути виокремлено з одиниць за допомогою певних логічних перетворень [1: 6].

Дослідниця І. Лелет у науковій статті про лексико-семантичну трансформацію зазначає, що словниковий склад мови – це не просто набір слів, а система, яка дозволяє створити різне сполучення слів у контексті. Таким чином, певні компоненти словника пов'язані один з одним спільними значеннями й стилістичними відносинами. Тому лексико-семантичну трансформацію використовують, коли словниковий еквівалент певного слова 18 мовою оригіналу неможливо використати в перекладі через невідповідність значення та визначення [2: 95].

Лексичні прийоми перекладу включають транскрипцію, транслітерацію та калькування. Транслітерація та техніка транскрипції – це перетворення лексичних одиниць вихідного тексту шляхом повторення його використання з застосуванням лише символів мови перекладу. За допомогою цих прийомів перекладаються імена, прізвиська і назв предметів. До лексико-семантичних прийомів відтворення у перекладі наукової фантастики можна віднести такі трансформації: лексична заміна, конкретизація, генералізація, модуляція, скорочення та розширення початкового значення, антонімічний переклад, функціональна заміна [3: 60].

Конкретизацією є техніка перекладу, за якої слово або фраза мовою перекладу трансформується на загальне значення слова чи фрази мовою перекладу. Відношення, що виникають у результаті цієї заміни та використання оригінальної лексичної одиниці, знаходяться у відношеннях логічного вживання: мова-основа виражає загальну ідею, а мова перекладу – видове поняття, що входить у відповідну одиницю [1: 50].

Генералізація (процес, протилежний конкретизації) полягає в заміні одиниці вихідної мови з вузьким значенням мовною одиницею в загальному значенні [1: 68]. Модуляція терміна перекладу базується на причинно-

наслідковому зв'язку обміну понять, в процесі якого слова та словосполучення змінюються. Встановлений зв'язок між цими поняттями має бути настільки чітким, щоб змінювати причину та наслідок у перекладі, або навпаки, або (в іншому випадку) як частину цілого [4: 88]. Для науково-фантастичної літератури притаманним є застосування компонентів лексико-семантичного контексту, таких як реалії, символи, алюзії, аббревіатури, антропоніми, топоніми, промовисті власні назви, квазіреалії та терміни [5]. Розглянемо причини, які призводять до лексико-семантичних прийомів під час перекладу, виокремлені науковцем І. Лелет:

- вирізнення різних ознак одного й того самого об'єкта;
- мовні відмінності, зокрема в обсязі змісту слова;
- значення слова в контексті;
- відмінність у сполучуваності [2: 95].

Отже, в процесі перекладу англійсько-українських текстів лексико-семантична перекладацька трансформація є обов'язковою, так як вона невід'ємно пов'язана з екстралінгвальними факторами розвитку терміносистем, особливо в різноманітних процесах соціально-економічних концепцій різних країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Проценко Н. В. Лексико-семантичні підстановки в перекладі англійських текстів. Філологічні студії. 2015. Вип. 12. С. 64–72.
2. Лелет І. О. Лексико-семантичні трансформації в українському перекладі твору Е. А. По «Золотий жук». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 37. С. 94–97.
3. Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць / за заг. ред. А. Г. Гудманяна, С. І. Сидоренка. К. : Аграр Медіа Груп, 2016. 436 с.
4. Клименко І. М., Зоренко І. С. Лексичні трансформації при передачі англійської політичної термінології українською мовою. *Філологічні студії*. 2012. Вип. 8. С. 84–90.
5. Шапошник О. М. Проблеми відтворення у перекладі жанрових ознак наукової фантастики : лексико-семантичний контекст. URL: https://www.researchgate.net/publication/341118892_Problemi_vidtvorennia_u_p

erek ladi_zanrovih_oznak_naukovo_i_fantastiki_leksiko-semanticnij_kontekst
(дата звернення: 20.02.2023).

M.I. Sevastiuk
Taras Shevchenko National University of Kyiv

CONFRONTATION STRATEGIES OF AMERICAN POLITICIANS IN UKRAINIAN TRANSLATION: COGNITIVE MODELING

Background. The field of translation studies has undergone a paradigm shift in recent years, with the incorporation of cognitive research leading to a greater focus on the translation process and the individual translator [1; 3; 4]. However, describing the process of translation poses certain challenges, as the translator's cognition is not open to direct scrutiny. To address this, cognitive science methodology, including verbal reports (TAPs, dialogue protocols, retrospection) and "hard methods" such as eye-tracking and keystroke logging has been employed [5: 15]. The method of cognitive modeling has emerged as a promising approach, offering a hypothetical model that can provide information about the entire translation process or its stages. This approach aims to map the translation process, reveal translation mechanisms and algorithms, and describe the actions and decisions translators take [4: 20]. Although there is a certain amount of criticism of the inherent hypothetical nature of translation models, they can still be helpful in solving complex translation problems, minimizing the factor of improvisation and intuition, and serving as a didactic tool for translation students.

Research Relevance. Our research focuses on the process of political translation, a distinct type of translational activity that has not received sufficient research attention to date. While the translation of political discourse has traditionally been viewed as a functional and anthropocentric activity, our research approach adopts a cognitive perspective that enables us to fully appreciate the strategic nature of this process. In particular, we emphasize the crucial role played by the translator in preserving and reproducing the confrontational meanings of the original message, which makes the political discourse translation a complex and sensitive process [2]. Here we also shed new light on the complexities of political translation and contribute to the development of new scientific paradigms for its study.

The purpose of this research is to model the cognitive process of political discourse translation, specifically focusing on the applied problem of rendering confrontation strategies of American politicians in the Ukrainian translation.

Research Objectives:

a) To identify the main stages of the political translation process (focusing on rendering confrontation strategies of political texts) in the form of frames and subframes, and to describe them.

b) To determine the factors that influence the translation process at each stage, such as cultural differences, linguistic features, ideological manipulations with the text, and translator's subjectivity.

Methodology. Our research used a cognitive modeling method to create a translation scenario, which was tested using comparative analysis and retrospective think-aloud protocols. We formed two sample groups of 10 undergraduate students and 10 practicing translators who were asked to perform a written translation of a political text without any specific instructions. Mathematical-statistical methods were used to interpret the results. Participants were asked to focus on their translation process, difficulties, time spent, and factors influencing their strategies and decisions.

Results and Findings. Empirical investigations conducted within the study of both written translations and retrospective TAPs verbalization revealed valuable features contributing to our understanding of the cognitive process of rendering confrontation strategy in political texts. The research resulted in the creation of the scenario that algorithmizes the process of rendering confrontation tactics in the translation of political texts by structuring the translation process into a certain number of sequential processes, which we expressed and described with the help of frames “Analyzing the communicative situation of translation”, “Processing the unit of translation”, “Finding equivalents” and “Evaluating the results of translation”, each particular consisting of intermediate goals and components specified using subframes. Within the scenario, we put an emphasis on the frames “Analyzing the communicative situation of translation” and “Evaluating the results of translation”, which initiate and end the translation process respectively, and can cause some major translation mistakes on the macrocontextual level. The evidence from this study suggests that most frequent microcontextual translation errors occur while working with the frames “Processing the translation unit” and “Finding equivalence”. The purpose of the final frame is to identify these mistakes and prevent possible negative shifts of meaning.

Using the methodology of analytical thought and a comparative analysis of written translations, we have also established some highly recurrent patterns that show certain correlations between the stages and frames activated within the process of translation and the translator's competence, which affects the quality of translation. Our findings suggest that more competent translators tend to follow a more structured and systematic approach to translation, which involves a careful analysis of the communicative situation of translation, a thorough processing of the translation unit, and a meticulous evaluation of the results of translation. In contrast, less competent translators tend to rely more on intuitive and ad-hoc strategies, which often result in errors and inconsistencies in the translated text.

We have also indicated a number of factors that influence the choice of translation strategies at each stage, e.g. text type and genre, target audience, political climate, translator's own biases, time constraints etc.

Conclusion. This study is the first step towards enhancing our understanding of the cognitive process of rendering confrontation strategies in translation. In our view the results obtained constitute an excellent initial step toward elaborating the didactic basis for students and practicing translators, making them aware of potential applied problems in political discourse translation, and helping them to avoid arbitrary decision-making, reduce time, stress, and effort put into the translation process. However, further experimental research is needed to substantiate the didactic purpose of translation modeling. An important matter to concern in the context of rendering confrontation is also manipulation of the source text under the effects of ethical and emotion-related factors and its place in the proposed scenario.

Additionally, one of our prospects is to investigate how the use of machine translation and other translation technologies can be integrated into the scenario to enhance the efficiency and accuracy of the translation process. This research will provide valuable insights into the translation process and contribute to the development of more effective translation strategies and tools.

REFERENCES

1. Halverson, S. L. Reorienting Translation Studies: Cognitive Approaches and the Centrality of the Translator. *Translation: A Multidisciplinary Approach*, 2014. pp.116–139.

2. Sevastiuk, M.I. "Translating insult: Strategies of rendering invective in modern political discourse." *SHS Web of Conferences*. Vol. 105. EDP Sciences, 2021. p. 83–84
3. Schaffner, Ch. Metaphor and translation: some implications of a cognitive approach. *Journal of Pragmatics*, vol. 36. 2003. pp. 1253–1269
4. Wilss, W. Cognitive aspects of the translation process. *Language & Communication*. 1990. 10(1). pp. 19–36.
5. Xiao, K., & Muñoz Martín, R. Cognitive Translation Studies: Models and methods at the cutting edge. *Linguistica Antverpiensia*, New Series – Themes in Translation Studies, 2021. pp. 1-19.

Ю.В. Лисецька
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ДИСКУРСИВНИХ МАРКЕРІВ

Терміни "дискурсивні слова" і "дискурсивні маркери" в лінгвістиці вживаються як синонімічні. Термін "дискурсивні слова" зустрічається навіть в науковопопулярних матеріалах, де для простоти їх прирівнюють до "слів паразитів". Однак саме термін "дискурсивні маркери", вважається більш академічним і більш точим, так як в ньому не звучить уточнення природи мовних одиниць.

Дискурсивні маркери (ДМ) – одиниці, які характеризуються відсутністю пропозиціонального змісту і функціонують як сполучні елементи дискурсу. У широкому сенсі вони включають в себе і невербальні маркери, наприклад, інтонаційні. ДМ – мовні інструменти структурування дискурсу – від фонетичних і інтонаційних показників до лексем і специфічних синтаксичних конструкцій. Це слова, фрази або звуки, які, як часто стверджується, не мають реального лексичного значення, але замість цього мають важливу функцією формувати розмовну структуру, передаючи наміри мовців при розмові. Широке тлумачення даного терміну має на увазі включення ДМ, властивих усному мовленню та його відбиття і імітації на письмі.

Дискурсивні слова (ДС) надають тексту "дискурсивного характеру", тобто роблять його динамічним і перетворюють його в комунікативну подію.

Існуючі матеріали по дослідженню ДС надають багатоаспектну – граматичну, морфологічну, синтаксичну, прагматичну – інформацію, в якій, проте, не вистачає даних про просодичний і інтонаційний аспекти ДС. Дослідники вказують на те, що просодичний аспект, фразовий наголос можуть мати ключове значення для інтерпретації ДС, але і що пробні описи ДС в цьому форматі відразу ж показали, що опис фонетичних характеристик ДС важливий не лише сам по собі, але і як засіб більш глибокого проникнення в зв'язки між семантичними і поверхневими властивостями мовних знаків. Досліджень, які вивчають фонетичні та просодичні аспекти ДС на сьогоденній момент є перспективними і логічно вписуються в комунікативну парадигму, однак, не є пріоритетними в рамках даного дослідження.

Не варто забувати, що, оскільки ДС – це функціональний клас одиниць, то внеском у вивчення різних аспектів ДС можна вважати дослідження різних аспектів кожної з груп одиниць, що складають цей клас, а саме часток, сполучників, вступних слів. Абсолютно зрозумілим є прагнення назвати ДС сполучниками і сполучниковими словами, оскільки саме ці одиниці складають більшу частину ДС. В іншому випадку виникають протиріччя, засновані на межах категорій частин мови, з приводу більшості з яких у лінгвістів все ще немає єдиної думки, не кажучи вже про те, що деякі одиниці є поліфункціональними і можуть як виступати, так і не виступати в ролі ДМ.

Розмежування корелючих термінів, що описують цікавий для нас феномен, можна логічно продовжити коротким оглядом англомовної термінології. В англомовних роботах спостерігається ще більше термінологічне розмаїття, яке відображає варіації підходів до досліджуваного явища. Спостерігається тенденція випереджати сучасні статті вичерпним списком понять, наприклад, в роботі Брюса Фрейзера називаються терміни: дискурсивні конектори (*discourse connectives*), дискурсивні маркери (*discourse markers*) [4: 29], дискурсивні оператори (*discourse operators*), дискурсивні частки (*discourse particles*), дискурсивні сигналізатори (*discourse signalling devices*), фатичні конектори (*phatic connectives*) [3: 48], прагматичні конектори (*pragmatic connectives*), прагматичні вирази (*pragmatic expressions*), прагматичні маркери (*pragmatic markers*) [1], прагматичні оператори (*pragmatic operators*), прагматичні частки (*pragmatic particles*) [5] та інші.

Беручи до уваги сучасні дослідження не можна не згадати праці, в яких використовується термін "конектор", що повністю збігається з терміном "дискурсивні слова/маркери". Термін "конектор" використовується для пояснення опису відносин протиставлення і груп конекторів, що виражають ці відносини. Так, релевантною функцією в такому випадку є вираження відносин між висловлюванням і його елементами. Термін "коннектор" вживається переважно західними лінгвістами, а конкретніше представниками Женевської семантичної школи. Саме поняття "конектор" пов'язане з однією з версій теорії семантичних типів згідно якої конектором вважається мовна одиниця, а її функція полягає у висловленні типу відносин – логіко-семантичних, іллокативних, структурних, що існують між двома з'єднаними з її допомогою компонентами, мають предикативний характер та виражаються імпліцитно або експліцитно.

Таким чином слід розмежовувати терміни "конектор" і "оператор", оскільки оператор діє в рамках одного простого речення, і змінює зміст висловлювання і, відповідно, його роль в побудові міркування. Роль коннектора полягає у встановленні певних відносин між двома (або кількома висловлюваннями), пропонуючи кожному з них свою роль у реалізації комунікативної установки мовця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Brinton L. Pragmatic markers in English: grammaticalization and discourse functions. [Електронний ресурс] / Laurel J. Brinton. – URL: https://books.google.com.ua/books?id=xG1fDeeIT8gC&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Дата звернення: 01.05.2023).
2. Fraser B. Pragmatic markers [Text] / B. Fraser // *Pragmatics* 6 (2). 1996. p. 318.
3. Fraser B. What are discourse markers? / B. Fraser. *Journal of pragmatics*, 1999. Vol. 31. p. 931-952.
4. Schiffrin D. *Discourse Markers*. Cambridge University Press, 1987. 318 p.

5. Teunen A. van Dijk. Pragmatic connectives. URL: <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/07/Teun-A.-van-Dijk-1979-Pragmatic-connectives.pdf> (Дата звернення: 01.05.2023).

Деревенько А. Ю.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

АСИМЕТРИЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ДУБЛЬОВАНОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ АНІМАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ

Переклад анімаційних фільмів вимагає від фахівця неабиякої креативності, обмежуючи його не лише потребою дотримання ізохронії, кінетичної та фонетичної синхронії, але й специфікою цільової аудиторії, а саме невеликим обсягом знань про навколишній світ та недостатньою мовною компетенцією дітей, якщо останні є цільовою аудиторією [3, с. 195–196]. З метою відтворення ідентичного асоціативного шлейфу оригіналу та досягнення адекватного перекладу фахівці вдаються до різнорідних трансформацій [1, с. 77; 4, с. 124–128], які в межах перекладу мультиплікаційних фільмів недостатньо вивчені. **Актуальність дослідження** зумовлена високим попитом на український дубляж англomовних анімаційних фільмів та відсутністю істотного теоретичного підґрунтя для його реалізації, що негативно впливає на якість кінцевої продукції. **Мета роботи** полягає у виявленні асиметрії в українському дубльованому перекладі англomовних анімаційних фільмів "Sing", "Sing 2", "Soul" та "The Secret Life of Pets" [6; 7].

Наша робота присвячена проблемі вивчення модифікації анімаційних фільмів відповідно до когнітивних, мовних, стилістичних та культурних структур цільової аудиторії, що виражається у застосуванні стратегії доместикації [5, с. 168–169], доречне використання якої свідчить про високу якість перекладу та професіоналізм фахівців. Враховуючи той факт, що герої у досліджуваних мультфільмах – це тварини, перекладачі цілком доцільно відтворили репліки персонажів за допомогою оригінальних висловів та лексем з анімалістичним компонентом. Наприклад, побачивши велику кількість звірів, коала-шоумен, виражаючи своє здивування, в українському дубляжі мовить: *Святе хуτρο, та їх, як на евкаліпті листя* [6], хоча в оригіналі звучить звичайна відповідь на запитання: *Holy moly, I really do* [7].

Таке ж перекладацьке явище спостерігаємо при відтворенні репліки: *I'm sure as heck not sticking around here* [7] дикобраза рок-зірки після отримання мізерної плати за концерт, яка у дубляжі звучить, як *На тебе я їжачити не хочу* [6]. Однак, іноді фахівці зловживали адаптацією, що яскраво ілюструється у перекладі репліки *Oh, my gosh. There he is* [7]. – *Львівські леви, точно він* [6]. Посилання на хижого ссавця з роду пантер не випадкове, адже здивування у героя викликала саме поява короля звірів. Цікавим же є те, що перекладач вніс в дубляж американського мультфільму прикметникову форму від власної назви українського міста (*Львів – львівські*), яка, безумовно, позитивно вплинула на прагматичний ефект, підтвердивши унікальність українського дубляжу, хоча і викликала когнітивний дисонанс.

В анімаційних фільмах особливої уваги, ретельного аналізу та індивідуального підходу потребують ономастичні реалії, переклад яких варіюється в залежності від вихідної назви та екстралінгвістичних чинників. Використання стратегії доместикації прослідковується у тих випадках, де онім виконує комунікативну та емоційно-експресивну функції, як, наприклад, при перекладі прізвища прискіпливого хореографа з мультфільму "Sing 2": первинна інтенція, закладена у власній назві *Kickenklober* [7], яскраво ілюструється й в перекладі *Крікенлубцен* [6], вказуючи на педантизм та способи покарання фахівця. Перекладачі ж анімаційного фільму "The Secret Life of Pets" спорадично застосовували одомашнення й до загальноживаних імен, наприклад, кішка *Chloe* [7] в українському дубляжі перетворилась на *Софу* [6], морська свинка *Norman* [7] – на *Шнобеля* [6], бульдог *Ripper* [7] – на *Спиногриза* [6], а такса *Buddy* [7] – на *Бодю* [6].

Певні реалії американського побуту вже давно стали частиною нашого життя та мають відповідники в українській мові, проте у мультимедійному перекладі за умови відсутності демонстрації такого предмета на екрані спостерігаються відхилення в еквівалентності, про що свідчить переклад наступної репліки собаки, якій дали снодійне для перевезення літаком в інший штат Америки: *I will never eat a pill like that again, unless it's covered in peanut butter* [7]. – *Я таких пігулок більше не ковтатиму, хіба що їх запхнуть у свіженьку сметанку* [6]. Така асиметрія пояснюється не лише різницею у смакових вподобаннях домашніх улюбленців, але й відмінністю в харчованих продуктах в різних країнах. Використання ж суто українського наїдку в зменшено-пестливій формі посилює прагматичний ефект сказаного. Власне, заради останнього назви вигаданих провальних шоу *War of Attrition*

та *Rosie Takes a Bow* фахівці переклали досить незвичайним способом зі збереженням первинної інтенції оригіналу, як *Битва тхорів* та *Гарцюють всі*, модифікувавши реальні програми «*Битва екстрасенсів*» та «*Танцюють всі*» на телевізійному каналі СТБ.

Слід зазначити, що не всі мультиплікаційні фільми створені лише для дитячої аудиторії, про що свідчить американська анімаційна стрічка "Soul" від Walt Disney Studios Motion Pictures, яка насичена іронічними та саркастичними зауваженнями, алюзіями на суспільні та історичні події, розтлумачити які зможе лише доросла та освічена людина. Згаданий феномен отримав назву *crossanimation* [3, с. 177] та яскраво ілюструється у наступній репліці головної героїні до душі шістнадцятого президента США: *You're really okay being on a penny? Okay, but they put Andrew Jackson on the twenty* [7]. – *Точно норм, що Ви на одному центі? Окі-докі, просто у них Джексон на двадцятці* [6]. Щоб глибше зрозуміти причину негативної реакції Лінкольна на цю інформацію, необхідно бути обізнаним в історії США, а саме взяти до уваги той факт, що Лінкольн засуджував тиранію Джексона стосовно корінного населення Америки та належав до опозиційного блоку. За свій же термін президенства він спромігся зберегти федеративну республіку під час Громадянської війни, а найголовніше – скасувати рабство. З огляду на цю інформацію внесок Лінкольна у розвиток Сполучених Штатів Америки вагомий у порівнянні з Джексоном, а тому він заслуговує на більшу повагу від нащадків.

Отже, асиметрія у перекладі анімаційних фільмів реалізується завдяки стратегії доместикації, використання якої підтверджує неповторність українського дубляжу. У досліджуваних мультфільмах одомашнення прослідковується в лексемах та словосполученнях з анімалістичним компонентом та застосовується як до загальноживаних імен, так і до онімів, що виконують комунікативну й емоційно-експресивну функції. Задля посилення прагматичного ефекту сказаного використовуються українські реалії та модифікуються назви реальних телешоу, проте зловживання адаптацією призводить до небажаного когнітивного дисонансу.

Подальшою перспективою дослідження вважаємо вивчення стилістичного аспекту перекладу анімаційних фільмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мазур О.В., Кузнецов Є. С. Відтворення комізму явищ культури в українському перекладі анімаційного серіалу "Сімпсони" *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. № 6, 2011. Ч. 2. С. 74–78.
2. Мельник А.П. Функції сучасної американської анімації як основа вибору перекладацьких стратегій. *Studia Linguistica : збірник наукових праць*. К. : ВПЦ «Київський університет». Вип. 6. Ч. 2. 2012. С. 175–178.
3. Потапова А.Є. Дитяча література: підходи та критерії перекладу. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. Житомир, 2009. Вип. 49. С. 193–197.
4. Славова Л.Л., Борисенко Н.Д. Етноспецифіка кіноперекладу у дзеркалі міжкультурної комунікації. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2019. Вип. 1(89). С. 124–128.
5. Славова Л., Борисенко Н. Одомашнення та очуження як основні прийоми дублювання у кіноперекладі. *Переяславська мовознавча толока: тези I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 19-20 вересня 2019 року)* / Гол. ред. К. І. Мізін; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2019. 250 с. С. 168–169.
6. Список мультфільмів, дубльованих українською мовою. URL: <https://uakino.club/cartoon/features/> (Дата звернення 5.04.2023).
7. List of cartoons' scripts. URL: <https://sublikescript.com/movies> (Дата звернення 5.04.2023).

О.С. Храпчук

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРИЙОМИ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ РОМАНУ МЕТЬЮ МАККОНАГІ "ЗЕЛЕНЕ СВІТЛО" В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

На сучасному етапі розвитку перекладознавства вагомого значення набуває питання відтворення та класифікації реалій, яке є актуальним саме у площині перекладознавства та викликає підвищений інтерес дослідників [3].

Водночас переклад є творчим процесом, оскільки потребує знань культури, традицій, звичаїв, менталітету, історії та предметів повсякденного життя вихідної культури. Без попередніх фонових знань [1] зробити переклад майже неможливо, тому перед перекладачем стоїть завдання максимально точно і зрозуміло передати реалію, адже від цього залежить як певну реалію сприйматиме цільовий читач.

Метою дослідження є виокремлення та класифікація прийомів відтворення реалій на матеріалі українського перекладу [2] роману Метью Макконагі "Зелене світло" [9].

До *першого* прийому відтворення реалій відносимо транслітерацію:

I tried to remain a gentleman and accept the caviar, fine wines, and I love you's with grace... [9, с. 154].

Я намагався залишатися джентльменом і гідно приймати кав'яр, вишукані вина і освідчення в коханні... [2, с. 159]. Як бачимо з прикладу, лексему *caviar* – *processed salted roe of large fish (such as sturgeon)* [7] транслітеровано українською мовою, водночас тлумачний словник української мови позначає слово *кав'яр* як застаріле [4].

Другий прийом відтворення реалій – калькування або ж буквальный переклад виразів, проілюструємо наступним прикладом:

bumperstickers [9, с. 10];

бампероналіпки [2, с. 14]. Одиниця *bumperstickers* у словнику Мерріем-Вебстер має наступну дефініцію: *bumper sticker* – *a strip of adhesive paper or plastic bearing a printed message and designed to be stuck on a vehicle's bumper* [7]. В українському перекладі використано морфологічний спосіб словоскладання, коли нове складне слово утворено за допомогою інтерфікса *-о-* при складанні двох основ *бампер* та *наліпка* — *етикетка, ярлик або просто папірець, що наклеюється на що-небудь* [5, с. 120].

Третій прийом включає наближений переклад, який проявляється у передачі насамперед сенсу повідомлення, а не його форми. Наприклад:

I'll cut you from your nuts to your gulliver [9, с. 24].

Порубаю тебе на шматки! [2, с. 14], де відбувається контекстуальна заміна, щоб зробити переклад більш лаконічним і природним.

До *четвертого* прийому відносимо описовий переклад. Наприклад, якщо в оригіналі згадується власна назва, яка не є відомою за межами вихідної культури, перекладач додає короткий опис або коментар, щоб пояснити контекст. Як проілюстровано у наступному прикладі, що

стосується популярного свого часу американського бренду дитячих джинсів *Toughskins*:

I was always the first one to wear out the knees in my Toughskin jeans [9, с. 15].

Я завжди перший протирав коліна на джинсах Toughskins [2], із відповідним поясненням у кінці сторінки: *Toughskins – бренд, що випускав джинси. Виробник запевняв: тканина достоту міцна, тож дитина виросте швидше, ніж зносить свої джинси* [2]. На нашу думку, перекладач надав перевагу зносці в кінці сторінки, мотивуючись тим, щоб не обтяжувати текст перекладу і не збільшувати його розмір [2, с. 18].

До *п'ятої* групи прийомів відносимо локалізацію, яка є прикладом адаптації цільового тексту до культурних та соціальних норм мови перекладу. У наступному прикладі відбувається зміна одиниць виміру маси:

He grabbed a half-full fourteen-ounce bottle of Heinz ketchup off the counter... [9, с. 24].

Він схопив напівповну 400-грамову пляшку кетчупу Heinz із кухонного столу... [2, с. 28]. *Ounce* – унція, назва одиниці виміру маси, 1 унція дорівнює 28,35 г, відповідно 14 унцій – 396,9 г, тобто майже 400 грамів [8].

Локалізація також має місце при використанні виміру часу країни тексту оригіналу та тексту перекладу:

It was 8 P.M. [9, с. 10].

На годиннику 20:00 [2, с. 126]. Як відомо, в англomовних країнах використовують 12-годинний формат вимірювання часу, на відміну від 24-годинного, яким користуються в Україні.

У *шосту* групу виокремлюємо перекладацький прийом заміни реалії вихідного тексту більш звичною та зрозумілою реалією цільової мови:

It was the end of my sophomore year in college, final exams were looming, and I wasn't sleeping well [9, с. 97].

Кінець мого другого курсу, на горизонті маячили підсумкові іспити, і я погано спав [2, с. 101]. Словосполука *sophomore year* є незрозумілою українському читачеві, тому вона була замінена словосполученням *другий курс*, що дозволяє зорієнтуватися, про який період навчання йдеться. Слово *sophomore* означає *a student studying in the second year of a course at a US college or high school* [6] та відповідає другому курсу ЗВО в Україні.

Останнім перекладацьким прийомом є вилучення, тобто вмотивоване опущення реалії, яка не несе ключового значення для розуміння тексту:

Fourteen years later, Pat became the number one golfer on the Mississippi Delta State "Statesmen" golf team [9, с. 44].

Чотирнадцять років по тому Пат став найліпшим гравцем у гольф-команді Statesmen Державного університету Дельти [2, с. 48]. Як видно з прикладу при перекладі вилучена вказівка на штат, тобто the Mississippi Delta State "Statesmen" golf team мала б бути передана як гольф-команда Statesmen Державного університету Дельти, Міссісіпі.

Отже, в українському перекладі роману Меттью Макконагі "Зелене світло" використано наступні прийоми відтворення реалій: транслітерацію, калькування, наближений переклад, описовий переклад, локалізацію, заміну, вилучення. Останні дозволяють перекладачеві, з одного боку, наблизити художній текст до цільової культури (наближений переклад, описовий переклад, локалізація, заміна, вилучення), а з іншого боку, зберегти у цільовому тексті ознаки американської культури (транслітерація, калькування). Врахування культурних та національних відмінностей цільової та вихідної культури робить можливим створення художнього тексту, який не втрачає свого зв'язку з оригіналом і є водночас зрозумілим цільовому читачеві.

Подальшою перспективою дослідження є виокремлення прийомів передачі граматичних особливостей роману Меттью Макконагі "Зелене світло" в українському перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисенко Н.Д., Кодубовська О.О. Лінгвокраїнознавство: англomовні країни : Навчальний посібник (англійською мовою). Житомир : Полісся, 2019. 154 с.
2. Макконагі М. Зелене світло. Пер. з англ. В. Пушиної. Київ : Видавництво Букшеф, 2023. 304 с.
3. Славова Л. Л., Борисенко Н. Д. Відтворення історичних реалій у перекладі художньої літератури. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу* : тези доп. Всеукраїн. наук. конф. пам'яті д-ра філолог. наук, проф. Д. І. Квеселевича (1935-2003), (22 травня 2020 р.). Житомир, 2020. С. 77–80.
4. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во "Наукова думка", 1973. Т. 4: І–М. 840 с.

5. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во "Наукова думка", 1974. Т. 5: Н–О. 840 с.
6. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (Дата звернення 5.04.2023).
7. Dictionary by Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/> (Дата звернення 5.04.2023).
8. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/science/ounce> (Дата звернення 5.04.2023).
9. McConaughey M. Greenlights. New York : Crown, 2020. 304 p.

Криворучко Т.В., Цозик В.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ ЕНТОНІ БЕРДЖЕСА «МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН»

Переклад літературних текстів – це певний унікальний вид перекладу. Деякі специфічні риси літературних текстів можуть викликати проблеми при перекладі цих текстів з однієї мови іншою. Лексичні одиниці без прямих еквівалентів в інших мовах (такі як явище міжмовної дисиметрії, авторські неологізми, деякі фіксовані фрази, специфічні для певної культури слова, сленгові та жаргонні вирази) є однією з цих специфічних рис. У художньому творі ми іноді стикаємося з таким феноменом як художня мова, яка була винайдена автором книги і якій немає аналога у реальному світі. Одним із яскравих прикладів таких вигаданих мов є сленг «надсат», що використовується як сленг британських підлітків ХХ століття в романі Ентоні Берджес «Механічний апельсин». Це штучна мова, створена Е. Берджесом. В надсаті використовується синтаксична структура англійської мови, але частина лексики англійська, інша – створена автором на основі російської мови. Під час створення надсату автор, який був не лише письменником, а ще й лінгвістом, приділив найбільше уваги його лексичному рівню, і разом з цим зберіг граматичну систему англійської. Він також прагнув створити книгу, котра б виходила за рамки певного часу, тому свідомо відмовився використовувати сленг підлітків п'ятидесятих-шістдесятих років, адже він застарів би вже через кілька років. Єдиним

виходом для автора було створити абсолютно нову, з точки зору лінгвістики, мову.

Звісно, що переклад такої штучно створеної мови вимагає значних зусиль від перекладача. Особливості перекладу книги «Механічний апельсин», зокрема її лексичного рівня та мови «надсат» вивчали такі українські науковці як Ю. Завада, В. Канова, О. Петровська, А. Зайченко, І. Ребрій. Разом з тим, поза увагою науковців часто залишається стилістичний рівень книги, який є не менш цікавим для вивчення у контексті його перекладу.

Мета статті – описати стилістичні особливості перекладу роману Ентоні Берджеса «Механічний Апельсин».

Оригінал твору має сувору симетричну структуру, що нагадує музичний витвір, а саме має сонатну форму, тобто складається з 3 частин, кожна з яких складається із 7 розділів, що в сумі дає число 21 – символ повноліття людини, досягнення зрілості. В останньому розділі Алекс, головний герой, виростає. Дізнавшись, як змінилися його минулі друзі, він вирішив змінити і своє життя, розуміючи, що роки юності пройшли в руйнуванні, а не у створенні чогось постійного. Жорстокість стає для нього атрибутом незрілості.

Порівнюючи переклад з оригіналом, варто зазначити, що український перекладач «О. Буценко частково зберіг структурне оформлення, його переклад має 3 частини, але тільки перша й друга частини мають по сім розділів. Третя ж має лише чотири розділи, і саме в четвертому розділі поєднано 4, 5 і 6 розділи тексту оригіналу. 7-й розділ в українському перекладі взагалі вилучено, але це є результатом того, що перекладач узяв для перекладу американський варіант «Механічного апельсину», у якому, перед видавництвом було видалено останній розділ» [2, с. 68-69].

Часто в романі звучить одна і та ж фраза, яка також несе смислове навантаження та по-різному сприймається читачем, адже вона начебто відтворює еволюцію розвитку головного героя – від руйнування до бажання зберегти. Крім цього, ця фраза не один раз звучить із вуст головного героя по всьому тексту роману. А ось і сама фраза: “What's it going to be then, eh?” [3]. Знову ж таки О. Буценку вдалося відчути й побачити цю фразу, а також адекватно її відтворити. Він використовує цю фразу в одній і тій самій формі по всьому тексту: «– То що ж далі, га?» [1].

Гра слів — одна з головних складових ексцентричного стилю Ентоні Берджеса. Автор вдало використовує російську та англійську лексику. Це добре видно на наступних прикладах. Внутрішню структуру лексеми «одинокий» Е. Берджес представляє як поєднання двох англійських слів “oddy knocky” [3] (“oddy” – від англійського “odd” – дивний, незвичайний, друга частина слова утворена від англійського “knock” – стук, удар). В українському перекладі Олександр Буценко також зберіг графічне оформлення тексту, поділивши слово «самотність» і похідні від нього на дві частини й написавши його через дефіс «самко-мотності», «самко-мотньо», «самко-мотної життя», «самко-один» [1].

Інший цікавий приклад – слово “Staja” [3], утворене шляхом з’єднання основ “State Jail” – «державна в’язниця». Це є складноскорочене слово, так зване слово-телескоп. Цей оказіоналізм без проблем відтворений перекладачем, а саме О. Буценко вирішив цю проблему за допомогою скорочення словосполучення «державна в’язниця»: «держв’яз» [1]. Він не тільки відтворив скорочення, а й створив українське складноскорочене слово-телескоп.

Взагалі, каламбур досить складно перекласти на іншу мову, особливо якщо цей каламбур має певне символічне значення і цей символізм не завжди зрозумілий навіть читачеві оригіналу або носію мови. Це стосується наступного прикладу, який перекладач не зміг відтворити. Кіно («сінема») письменник пов’язує з гріховністю, оскільки воно стає знаряддям тортур Алекса, а кінозал — місцем страти. Слово “sinny” є передусім каламбуром, який обіграє англійські слова “сінема” – «кіно» та «sin» – “гріх”. Перекладач, можливо, і зрозумів цей каламбур, але йому не вдалося його відтворити. Йому довелося пожертвувати символікою і грою слів, залишивши вживання цього слова в прямому його значенні – «кінозал».

Наступною особливістю, яка характеризує ідіостиль Ентоні Берджеса, є вживання зниженої лексики та запозичення з реального англійського сленгу. Слово “rozz” є скороченням від англійського сленгу “rozzier” – «поліцейський». О. Буценко, розпізнавши в цьому тексті сленг, не досить вдало підібрав еквівалент в українській мові – «рожа», спираючись на співзвучність цих слів. Але йому досить добре вдалося відтворити наступні приклади сленгу, які можна знайти у тексті, а саме: “cancer” – «труїла», “pretty polly” – «бабки» [1]. О. Буценко повністю відтворив значення цієї лексеми, підібравши емоційно-забарвлене слово в українській мові.

Ще одна з особливостей стилю Е. Берджеса – запозичення з дитячої мови. Наприклад, “Appy polly loggies” – “apology” [3], означає «вибачте». Зазвичай таке поскладове звучання є притаманним для дитячого мовлення, варто зазначити, що цього роду слова, які звучать із дитячих вуст, виражають невинність, тим самим ця невинність виконує функцію своєрідної буферної зони між «позитивним» читачем і «негативним» героєм. Тому це обов’язково варто врахувати під час перекладу запозичень із дитячої мови. Крім цього, графічне оформлення цієї фрази також є досить важливим, адже вона поділена так, що кожна окрема частина слова має подвоєння літер. О. Буценко, хоча і відтворив цю фразу, не зміг зберегти її графічне оформлення та дитячу вимову – «ви-ї-бачте» [1].

Таким чином, проаналізувавши види лексичних стилістичних засобів, можна стверджувати, що вони використовуються автором роману з певною метою і представлені досить широко. У перекладі не всі ці засоби можна відтворити адекватно, що складає труднощі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Берджес Е. Механічний апельсин; пер. з англ. О. А. Буценко. Львів : Кальварія, 2004. 160 с.
2. Канова В. А., Радецька С. В. Мовно-стилістичні особливості роману "Механічний апельсин" і специфіка відтворення ідіостилю Ентоні Берджеса в перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019 № 43 том 5. С. 68–70.
3. Burgess A. A Clockwork Orange. Harmondsworth : Penguin. 2000. P. 2. 105 p.

Зорницький А. В., Лозінська Є. В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

Створення точного перекладу є непростю задачею, особливо коли мова йде про ненормативну лексику. Оскільки ці слова та вирази не є прийнятними в певних соціальних контекстах, їх можуть замінювати

словами, які не передають повністю зміст оригіналу, зберігаючи при цьому загальну ідею.

Для того, щоб вдало відтворити англійську ненормативну лексику в українських перекладах, важливо розуміти стилістичний аспект диференціації лексики, який поділяється на дві групи: лексику стилістично нейтральну та лексику стилістично забарвлену.

До складу ненормативної, стилістично забарвленої лексики належать такі групи слів: просторіччя, сленг, вульгаризми, жаргонізми, арготизми та лайка (нецензурна лексика). Щоб успішно відтворити цю лексику в українських перекладах, необхідно знати її емоційне забарвлення, контекст вживання та спосіб використання у вихідному тексті.

Наприклад, одним зі способів відтворення ненормативної лексики є використання просторіччя. Ці слова використовуються для передачі іронічної, зневажливої, зниженої чи грубої характеристики предметів, явищ чи осіб.

Важливо зазначити, що використання ненормативної лексики в художній літературі є неоднозначним питанням. З одного боку, це може стати засобом вираження емоційного стану персонажів або надання їм конкретної характеристики. З іншого боку, таке використання лексики може сприйматися як вульгарне і неетичне, особливо в суспільстві зі строгими моральними та етичними нормами.

Українські перекладачі, зокрема ті, що працюють з англійськими творами, мають вирішувати складне завдання перекладу ненормативної лексики. Вони повинні знайти оптимальний спосіб передачі сенсу слова чи вислову, не порушуючи при цьому загальний стиль тексту. Для цього можуть використовуватися різні прийоми перекладу, наприклад, заміна слова на аналогічне за змістом, але менш вульгарне за звучанням, чи введення пояснювальної примітки в тексті.

Наприклад, у перекладі англійського роману, де присутня ненормативна лексика, перекладач може використовувати такі прийоми:

- Заміна слова на менш вульгарне за звучанням, але збереження сенсу. Наприклад, слово "fuck" можна перекласти як "прокляття".
- Введення пояснювальної примітки в тексті, де перекладач пояснює значення ненормативного слова чи виразу. Наприклад, "матюк" - "грубе слово, нецензурне".

- Використання слів з аналогічним звучанням, але менш вульгарних за змістом. Наприклад, "crap" - "безглуздий" або "брехня".

Однією з ключових задач перекладача є передача автентичного стилю та мовної картини світу оригінального тексту. У художній літературі зазвичай зустрічається ненормативна лексика, що важко передається в перекладі, особливо при перекладі з англійської на українську.

У цій статті ми розглянемо декілька способів відтворення англійської ненормативної лексики в українських перекладах, на матеріалі роману Стівена Кінга «Темна вежа II: Крізь час».

Однією з особливостей англійської мови є те, що для жаргону характерне не тільки своєрідне вживання слів, а й граматичні та фонетичні відхилення від літературних норм. Перекладачі використовують метод компенсації. До такого способу перекладу доводиться вдаватися досить часто, оскільки окремі елементи англійської мови не мають точних або різних відповідників в українській мові. Цей спосіб використовується для заповнення змістової чи стилістичної втрати, передачі змісту та стилістичного забарвлення тексту в цілому. Як приклад, переклад на українську мову роману Стівена Кінга «Темна вежа II: Крізь час».

(1) *“Doan you be touching me wid dat thing! Doan you be touching me wid no water from where them poison things come from! Git it away! Git it away!”* [1: 310]

(2) *«Не торкайся до мене цією штукою! З цієї води звірюки вилазять отруйні, а ти зібрався нею рану! Забери! Забери!»* [2: 309]

(3) *Не чіпай, не смій, забери цю фігню! Не смій в мене тикати всякою поганню, з цієї води отруйні тварини вилазять! Не чіпай! Забери! Забери!»* [3: 309]

У цьому прикладі «doan», «wid», «dat» і «git» є порушенням правильності літературних норм. Така мова відзначає представників нижчого соціального статусу і сприймається як жаргон. При перекладі перекладачі упускають із передачі фонетичні спотворення, оскільки таке явище не властиве українській мові. Проте перекладач компенсує це типовими для цього соціального прошарку розмовними виразами: «штукою», «вилазять», «тикати». Крім того, у пізнішій редакції перекладач компенсує фонетичні відхилення сленговими словами «фігня», «погань». Ось так перекладачі справляються із завданням і виконують цілком адекватний переклад.

У процесі перекладу ненормативної лексики з англійської на українську мову, перекладачеві потрібно враховувати контекст, інтонацію та специфіку мови персонажів. Використання прийомів компенсації може допомогти відтворити зміст інформації та розмовного стилю. Однак, занадто часте використання таких прийомів може призвести до зміни змісту та враження від оригінального тексту. Отже, вибір способу відтворення ненормативної лексики повинен бути зроблений з урахуванням особливостей конкретного тексту та мети перекладу.

Крім того, важливо зберігати оригінальний тон та інтонацію в мові персонажів, особливо в разі використання ненормативної лексики. Це допомагає передати не лише слова, а й емоції, характер та стиль мовлення персонажів.

У цілому, відтворення ненормативної лексики в перекладах є складною задачею, яка вимагає від перекладача уважності, творчості та розуміння культурних особливостей. Правильне використання методів перекладу та уважне відтворення мовленнєвих особливостей персонажів допоможуть передати не лише сенс, а й атмосферу оригінального твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Stephen King. The Drawing of the Three. The Dark Tower II. New York : Signet Books, 2003. 464 p.
2. Стівен Кінг. Темна вежа II: Кризь час. (3-тє видання) / Переклад з англійської: Олена Любенко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 459 с.
3. Стівен Кінг. Темна вежа II: Кризь час. / Переклад з англійської: Олена Любенко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. 464 с.

М. Г. Мовчан

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**РЕАЛІЇ/ІРРЕАЛІЇ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ
АПОКАЛІПТИЧНОГО РОМАНУ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ
ВИСВІТЛЕННІ**

Переклад є частиною міжкультурної комунікації, тому перекладач виступає посередником між двома культурами, ідеологіями, системами моральних цінностей та суспільних норм. Зіставлення двох мов неминуче призводить до міжкультурної взаємодії, і в цей час перекладач має вдало використовувати прийоми, які виходять далеко за рамки простого перенесення слів з однієї мови в іншу. Його завдання полягає в адекватному відтворенні культурно значущої інформації з мови оригіналу на мову перекладу [7: 399–401]. Художній переклад є однією з галузей перекладознавства, в якій значну увагу приділяють вивченню ролі міжкультурного посередництва. Фактори міжкультурної комунікації найбільш яскраво представлені в перекладах художньої літератури, які не лише об'єднують країни та народи, а й взаємозбагачують їхні культури. При цьому, завдяки перекладу як способу та формі міжкультурної комунікації коло читачів художньої літератури значно розширюється за межі культури мови оригіналу.

У художній літературі особливо популярним став жанр апокаліптичного роману. Захоплення апокаліптичними мотивами можна пояснити реакцією суспільства на сучасні тенденції війн, загрози ядерної війни, можливі природні лиха і катастрофи, пандемії. У сучасній англійській літературі апокаліптичний роман став досить поширений, оскільки людство завжди цікавила відповідь на питання, коли та як настане глобальна катастрофа, і чи залишиться життя після неї. Відповідно, результатом популярності є збільшення тиражу художнього видання, і водночас його перекладу.

Зважаючи на сюжет та місце дії, апокаліптичний роман трактують як роман, що описує події до або після апокаліптичної події, такої як ядерний голокост, епідемія смертельної хвороби або екологічний колапс. Крім того, виокремлюють власне апокаліптичний та постапокаліптичний піджанри: зображення життя до (або під час) катастрофи та змалювання людства після

неї відповідно [3: 125–126]. Переклад художньої прози такого жанру має особливо складний і творчий характер, адже її основна функція полягає у впливі на читача. Звідси виходить, що перекладач має обирати такі прийоми, які б викликали у читача перекладу однакову реакцію з читачем оригіналу.

Під час знайомства з будь-яким літературним твором читач малює у своїй уяві змальований автором художній світ. Художній світ є своєрідною культурною побудовою, яка має лише семіотичне та текстове втілення і не існує в реальному світі. Автор може побудувати абсолютно новий та унікальний світ, або описати апокаліптичне суспільство на основі реального, змінивши якісь ознаки чи вигадавши фантастичні елементи [2: 48–49]. Під час створення художнього світу вибір слів є ключовим етапом, від якого залежатиме не лише емоційна реакція читача, а й його уявлення про представлений у творі світ [3: 130]. Таким чином, у автора виникає потреба у наданні назв новим предметам або явищам апокаліптичного світу, які втілюються в реаліях/ірреаліях.

Терміном «реалії» визначаються слова або конструкції, що позначають матеріальні об'єкти певної культури. Для їх перекладу застосовують транскрибування/транслітерацію, калькування, контекстуальну заміну, експлікацію, переклад за аналогією, або ж створюють нове слово [6: 84]. Якщо розглядати художній світ, то ірреалії трактуються як елементи вигаданої культури і протиставляються реаліям, які є маркерами реальної культурної спільноти. У художніх контекстах ірреалії відносять текст до певного жанру, описують неіснуючий світ у порівнянні з реальним, або ж експліцитно показують елементи вигаданого світу [4: 76–78]. Цілком очевидно, що одним із найважливіших питань для перекладача є проблема відтворення ірреалій апокаліптичного світу.

Для порівняння англомовних ірреалій з їхнім перекладом було відібрано ірреалії з апокаліптичного роману американського письменника Ніла Стівенсона «Seveneves» та його перекладу українською мовою, виконаного Остапом Українцем. Ірреалії можна розподілити на 3 групи, залежно від їх структури: авторські неологізми (витвори фантазії письменника, наприклад англ. *Grabbs*, *Siwis* – укр. *Хану*, *Плази* (*види роботів*)); лексеми, які позначають реальні поняття, але занурені у незвичні контексти (напр. англ. *New modules—inflatables and airfilled tin cans sent up on rockets* – укр. *нові модулі – надувні та заповнені повітрям металеві цистерни, які надсилали ракетами*); конструкції/словосполучення, які

описують апокаліптичну ірреалію, але не називають її (наприклад англ. *a torus—a donut-shaped habitat about forty meters in diameter—was constructed and made to spin like a merry-go-round, creating a small amount of simulated gravity* – укр. *тороїд – житловий модуль у формі бублика, що мав близько сорока метрів у діаметрі, - який, обертаючись, наче карусель, створював слабку гравітацію*). Відповідно, вибір перекладацьких трансформації, залучених для відтворення ірреалій українською мовою, залежить від їхньої структури/будови. Для перекладу авторських неологізмів використано калькування (англ. *Ivyns*- укр. *Айвінці*, англ. *Moirans* – укр. *Мойрани*) або прийом конотативної субституції (англ. *Grabbs, Siwis* – укр. *Хану, Плази*). Задля перекладу другої групи ірреалії залучено транскрибування (англ. *a torus* – укр. *Тороїд*), конкретизація значення (англ. *spacescraft* – укр. *космічна станція*), перекладацький коментар (¹ *Довжина всіх блоків Ока дорівнює 3,7 марафонських дистанцій. Одна марафонська дистанція – 42 км 195 м*). Описовий переклад використовується для відтворення мовних одиниць, які описують, але не називають її (англ. *a one-piece bodysuit* – укр. *суцільно-тканий комбінезон*).

Отже, текст перекладу має представити художній світ, який співпадатиме зі світом оригінального художнього твору. Переклад апокаліптичного роману вимагає тлумачення елементів вигаданої культури, які виражені ірреаліями. Ірреалії відносять текст до певного жанру літератури та слугують маркерами культури художнього світу. Залежно від структури ірреалій перекладач використовуватиме різні прийоми під час відтворення цих одиниць, що позначають вигадану культуру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Стівенсон Н. Сімміс : роман / пер. з англ. О. Українця. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2018. 688 с.
2. Bertetti P. Building Science-Fiction Worlds. World Building. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2017. 380 p.
3. Hill T. Post-Apocalyptic Literature: Humanity's Survival Tool. The National Conference on Undergraduate Research, Edmond, Oklahoma, 5-7 April, 2018. Edmond, 2016. P. 125 – 133.

4. Martinkovič M. Genre-Specific Irrealia in Transalction: Can Irrealia Help Define Speculative Fiction Sub-Genres? English Studies at NBU. 2022. № 8 (1). P. 73 – 92.
5. Stephenson N. Seveneves. New York: William Morrow and Company, 2015. 880 p.
6. Salmeri C. The Translator as an Intercultural Mediator. Translation and Cultural Influences. Lebende Sprachen. 2014. № 59 (1). P. 78 – 86.
7. The Routledge Handbook of Intercultural Mediation / Ed. Busch D. New York : Routledge, 2023. 517 p.

Шугаєв А.В., Шаравський Б. В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

АДАПТАЦІЯ РЕЧЕНЬ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Розширення толерантності й демократизації в суспільстві, як і процеси глобалізації, сприяють культурним змінам. ЗМІ відіграють важливу роль у відображенні нових реалій життя та змін літературної норми. Тому необхідно досліджувати політично коректну лексику в медіа текстах, які зафіксують найновіші мовні тенденції та обґрунтовують використання політично коректних виразів.

Значна увага у мовознавстві приділяється проблемі теоретичного обґрунтування евфемізації. Низка аспектів цього процесу було досліджено та описано в працях багатьох мовознавців ХХ століття, зокрема, у руслі особливостей вживання англіцизмів сфери культури на прикладі українських електронних ЗМІ, політкоректної лексики сучасної англійської мови як різновиду евфемізмів та ін. Так, в англійському мовознавстві евфемізація перетворилася на традиційну галузь для глибокого аналізу.

Однак, лінгвісти не проводять достатньо дискусій щодо перекладацьких аспектів використання політично коректної лексики в ЗМІ. Також не існує достатньої кількості перекладацьких робіт, які б базувалися на використанні політично коректної лексики в мас-медіа. Ці фактори підштовхують дослідників до подальших пошуків у цьому напрямку та забезпечують наукову новизну дослідження.

Науковці вже давно звертають увагу на явище адаптації при перекладі іншомовних текстів як особливого виду міжмовного посередництва. У

сучасних дослідженнях вона розглядається як окремий вид міжмовного посередництва, відмінний від звичайного перекладу, інколи вимагає не лише передачі, але й опрацювання тексту. На думку перекладачів, найбільш значні труднощі пов'язані з передачею прагматичного потенціалу оригіналу, таких елементів як культурні аспекти, звичаї, страви, деталі одягу, які необхідно враховувати при перекладі. Адаптація вважається одним зі способів досягнення адекватності перекладу, а комплекс перекладацьких тактик допомагає передати прагматичний потенціал оригіналу та уникнути інтерференції при перекладі. На сучасному етапі розвитку перекладознавчої думки використовуються чотири види прагматичної адаптації для адекватної передачі форми і змісту оригіналу. Політична коректність – це ідеологія, яка пропагує використання слів без дискримінації. Ця ідеологія зазвичай використовує лексичні засоби, такі як евфемізми, що вживаються для непрямого, ввічливого позначення певних предметів, явищ або дій. Використання евфемізмів спрямоване на те, щоб уникнути конфлікту в комунікації, запобігти мовному дискомфорту та дотримуватися політичної коректності.

Політично коректна лексика використовується для позначення расових та етнічних груп, статей осіб, професій, фізичних вад та недоліків людей, антропометричних особливостей людини. Для того, щоб перекласти речення та тексти з політично коректною лексикою, застосовують перекладацькі трансформації, такі як калькування, додавання, заміна, перестановка, генералізація значення тощо.

Аналітичний огляд способів та прийомів перекладу політично коректних номінацій показав, що переклад здійснюється через використання евфемізмів – слів з позитивною конотацією, які використовуються для уникнення суспільно неприйнятних чи табуйованих слів, виразів, а також для пом'якшення позначення певних предметів чи явищ. При перекладі текстів з урахуванням політичної коректності у англомовних країнах звертають особливу увагу на уникнення використання слів та висловів, які можуть образити різні групи осіб, зокрема жінок та національних меншин. Для україномовної спільноти таке явище не є типовим, але з появою нових політично коректних термінів (наприклад, "афроукраїнець", "людина з обмеженими фізичними можливостями") стає актуальним дослідження способів їх перекладу та прагматичної адаптації речень з ними. укове видання

Сучасний стан і перспективи лінгвістичних
досліджень та проблеми перекладу

***СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
ЛІНГВІСТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ***

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА Д. І. КВЕСЕЛЕВИЧА (1935-2003)**

12 травня 2023 р.

Надруковано з оригінал-макета авторів
Житомирський державний університет імені Івана Франка